

အကျဉ်းချုပ်စာတမ်း

မြန်မာနိုင်ငံ၏ COVID-19 ဆိုင်ရာ
တုန့်ပြန်ဆောင်ရွက်မှုများ၌ လွတ်လပ်စွာ
ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခြင်းဆိုင်ရာ စိုးရိမ်စရာများ

==
PROTECT
==

ဩဂုတ်လ ၂၀၂၀

ARTICLE 19

Free Word Centre
60 Farringdon Road
London EC1R 3GA
United Kingdom
T: +44 20 7324 2500
F: +44 20 7490 0566
E: info@article19.org
W: www.article19.org
Tw: @article19org

© ARTICLE 19 နှင့် PROTECT ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်မှု ၊ ၂၀၂၀

PROTECT သည် နိုင်ငံ သုံးနိုင်ငံတွင် ပြည်သူ့ပါဝင်နိုင်မှု လျော့ကျလာခြင်းကို တန်ပြန်ခြင်း၊ လွတ်လပ်သော သတင်းမီဒီယာများအပေါ် ဖိအားပေးမှုများအား လျော့ကျစေခြင်း နှင့် သတင်းအချက်အလက်ကြားခံအဖြစ် ဆောင်ရွက်ပေးခြင်း ၊ လူပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးချင်းစီအား အားကောင်းသော ၊ လွတ်လပ်အမှီခိုကင်းသော ၊ သတင်းအချက်အလက် ကောင်းစွာ ရရှိသော သူများအဖြစ် ပံ့ပိုးပေးခြင်းဖြင့် ပွင့်လင်းမြင်သာမှုအားကောင်းသော လူ့အဖွဲ့အစည်းဖော်ဆောင်ခြင်းမှသည် အစိုးရများအား အကာအကွယ်ရှိသော ၊ လုပ်ကိုင်နိုင်စွမ်းရှိသော ပတ်ဝန်းကျင်အခင်းအကျင်း၌ တာဝန်ခံမှုရှိစေခြင်း စသည်တို့ကို လုပ်ဆောင်သည့် ပညာဗဟုသုတနှင့် သင်ယူခြင်းတို့အတွက် မိတ်ဖက်ပြုအဖွဲ့အစည်းတစ်ခုဖြစ်သည်။

PROTECT သည် ကင်ညာနိုင်ငံတွင် အမျိုးသမီးများအား မီဒီယာနှင့် အရပ်ဘက်အဖွဲ့အစည်းများအတွင်း အားကောင်းစေရန် ပံ့ပိုးပေးခြင်းဖြင့် ဒေသန္တရနှင့် နိုင်ငံအဆင့် အစိုးရများကို ပွင့်လင်းမြင်သာမှုနှင့် တာဝန်ခံမှုရှိစေရန် ပြည်သူ့ပါဝင်မှု နှင့် သတင်းမီဒီယာ အခန်းကဏ္ဍကို အကာအကွယ်ပေးသည်။ မာလာဝီတွင် PROTECT သည် ဘေးဖယ်ခံလူအုပ်စုများ လူ့အဖွဲ့အစည်းတွင်း ပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်မှု မရှိခြင်းကို အာရုံစိုက်သည်။ မြန်မာနိုင်ငံတွင် PROTECT သည် နိုင်ငံတွင်း မကြာသေးခင်က ဖြစ်ပွားခဲ့သော အကြမ်းဖက်မှုများအား လှုံ့ဆော်ပေးသည့် သဘောထားမကြီးမှုများဆိုင်ရာ အကြောင်းအရာများကို အလေးထားဆောင်ရွက်သည်။ ခြုံချိဆိုရသော် PROTECT သည် လူများစွာအတွက် လွတ်လပ်သော ၊ ပွင့်လင်းသော ၊ အားလုံးအကျိုးဝင်သော လူ့အဖွဲ့အစည်းကို ရယူခံစားပိုင်ခွင့်တိုးမြှင့်ပေးကာ မတူကွဲပြားသည့် အသံများကို အလေးထား နားထောင်သည့် လူ့အဖွဲ့အစည်းများကို တိုးမြှင့်ပေးသည်။

Creative Commons License 3.0 - ဤထုတ်ဝေစာကို Creative Commons Attribution-Non-Commercial-ShareAlike 2.5 ခွင့်ပြုချက်ဖြင့် ထုတ်ဝေသည်။ မည်သူမဆို လွတ်လပ်စွာ ကူးယူ၊ ဖြန့်ချိ၊ ပြုပြင်ခြင်း၊ ထပ်ဆင့်ဖန်တီးခြင်းကို ပြုလုပ်နိုင်သော်လည်း ၁) ARTICLE 19/PROTECT တို့အား ရည်ညွှန်းဖော်ပြရမည်၊ ၂) အကျိုးအမြတ်အတွက် အသုံးပြုခြင်းမပြုရ ၊ ၃) ဤထုတ်ဝေစာနှင့် ဆက်စပ်ဖြစ်ပေါ်လာသော အရာများကို ထပ်တူခွင့်ပြုချက်ဖြင့်သာဖြန့်ဝေရမည်။ ခွင့်ပြုချက်နှင့် စပ်လျဉ်းသည့် ဥပဒေဖော်ပြချက် အပြည့်အစုံကို <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/legalcode> တွင်ကြည့်ပါ။

Fb: facebook.com/article19org

မာတိကာ

နိဒါန်း	4
လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်	6
ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ် ကမ္ဘာ့ကပ်ရောဂါ ဖြစ်ပွားနေသည့် ကာလအတွင်း လူ့အခွင့်အရေး ကာကွယ်စောင့်ရှောက်သူများ၊ သတင်းထောက်များ၊ အနုပညာရှင်များနှင့် အခြားသူများအား တရားစွဲဆိုမှုများ	7
‘အမုန်းစကား’	10
သတင်းအချက်အလက် ရယူနိုင်မှု မရှိခြင်း	13
အရေးပေါ်တားမြစ်ချက်များ	23
အကြံပြုချက်များ	26

နိဒါန်း

၂၀၂၀ ခုနှစ် မတ်လနှောင်းပိုင်းတွင် မြန်မာအာဏာပိုင်များသည် မြန်မာနိုင်ငံ၌ ကိုဗစ်-၁၉ ရောဂါ ကူးစက်ခံရသူရှိနေပြီ ဖြစ်ကြောင်း ပထမဆုံး ကြေညာခဲ့သည်^၁ ။ ထိုသို့ကြေညာပြီးနောက် ရက်သတ္တပတ်များတွင် မြန်မာနိုင်ငံအစိုးရ၏ ပြည်တွင်း ဗိုင်းရပ်စ်ပိုးကူးစက်မှုနှင့် ပတ်သက်၍ တုန့်ပြန်ဆောင်ရွက်ရာတွင် ပွင့်လင်းမြင်သာမှု အားနည်းခြင်း နှင့် အရေးတကြီးကိုင်တွယ်ရန် ပျက်ကွက်ခဲ့ခြင်း တို့ကြောင့် စိုးရိမ်ပူပန်မှုများ မြင့်တက်ခဲ့သည်^၂ ။ မြန်မာနိုင်ငံတွင်း ဓာတ်ခွဲစမ်းသပ်နိုင်မှု အရေအတွက် နည်းပါးသေးသောကြောင့် အစိုးရ၏ ကူးစက်မှု ထုတ်ပြန်ချက်များ မည်မျှ တိကျမှန်ကန်နိုင်မည် ဆိုသည့်အပေါ် လူအများက မေးခွန်းထုတ်ခဲ့ကြသည်^၃ ။ ယခု အစီရင်ခံစာ ရေးသားနေသည့်အချိန်အထိ မြန်မာနိုင်ငံတွင် COVID-19 ကူးစက်ခံရသူပေါင်း ၅၁၀ ခန့်နှင့် သေဆုံးသူ ခြောက်ဦး ရှိသည်ဟု ထုတ်ပြန်ထားသည်^၄ ။ ကမ္ဘာ့ကပ်ရောဂါသည် လပေါင်းများစွာ ဆက်လက်ဖြစ်ပွားနိုင်သောကြောင့် ကူးစက်ခံရသူဦးရေ မြင့်တက်လာနိုင်သော်လည်း ယနေ့အထိ ကူးစက်ခံရသူ အရေအတွက် နည်းပါးနေခြင်းကမူ ကောင်းသောအချက်ပင်ဖြစ်ပါသည်။

မည်သို့ပင်ဆိုစေကာမူ မြန်မာနိုင်ငံ၏ COVID-19 ဆိုင်ရာ တုန့်ပြန်ဆောင်ရွက်မှုများမှာ နိုင်ငံတွင်း လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ စိန်ခေါ်မှုများကို ပိုမိုဆိုးရွားစေခဲ့ကြောင်းတွေ့ရှိရသည်။ မြန်မာနိုင်ငံတွင်း COVID-19 ကမ္ဘာ့ကပ်ရောဂါဖြစ်ပွားမှုသည် ၂၀၂၀ ခုနှစ် နိုဝင်ဘာ ၈ ရက်တွင် ကျင်းပမည့် အထွေထွေရွေးကောက်ပွဲအတွက် ပြင်ဆင်နေမှုများအပေါ် ထိခိုက်စေသည်^၅ ။ အဆိုပါ ဖြစ်ရပ် နှစ်ခု တိုက်ဆိုင်ခြင်းက မြန်မာနိုင်ငံအတွင်း ရင်ဆိုင်နေရသည့် ထုတ်ဖော်ပြောဆိုရေးသားခွင့်ဆိုင်ရာ အကျပ်အတည်းများ ကို ပိုမို ဖိအားဖြစ်စေသည်။

ကမ္ဘာ့ကပ်ရောဂါ ကာလအတွင်း အာဏာပိုင်များသည် COVID-19 ကပ်ရောဂါကို အကြောင်းပြချက်တစ်ခုအဖြစ် အသုံးပြု၍ လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆို ရေးသားခွင့်ကို တားဆီးကန့်သတ်မှုများ သိသိသာသာ ပြုလုပ်ခဲ့ကြောင်းတွေ့ရသည်။ အာဏာပိုင်များသည် သတင်းထောက်များအပါအဝင် သာမန်ပြည်သူများကို ဗိုင်းရပ်စ်နှင့်

¹ Reuters, 'Myanmar reports first cases of coronavirus', 23 March 2020, available at: <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-myanmar/myanmar-reports-first-cases-of-coronavirus-idUSKBN21B0HB>.
² Aung Zaw, 'The Myanmar Govt Has Been Spared a Real Test on Coronavirus—but No One's Luck Lasts Forever', *Irrawaddy*, 16 March 2020, available at: <https://www.irrawaddy.com/opinion/commentary/myanmar-govt-spared-real-test-coronavirus-no-ones-luck-lasts-forever.html>; Phil Robertson, Human Rights Watch, 'Myanmar Denials Define COVID-19 Response', 17 March 2020, available at: [hrw.org/news/2020/03/17/myanmar-denials-define-covid-19-response](https://www.hrw.org/news/2020/03/17/myanmar-denials-define-covid-19-response).
³ Khine Lin Kyaw and Philip Heijmans, 'Myanmar's poorest take coronavirus fight into their own hands', *Bloomberg*, 14 May 2020, available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-05-13/diy-lockdowns-and-barricades-how-myanmar-is-fighting-the-virus>.
⁴ ကျန်းမာရေးနှင့် အားကစားဝန်ကြီးဌာန ဝတ်ဆိုဒ်၊ <https://mohs.gov.mm/page/2966> (reviewed 27 July 2020).
⁵ လာမည့်ရွေးကောက်ပွဲတွင် မြန်မာနိုင်ငံ၏ လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ဆိုင်ရာ စိုးရိမ်ပူပန်မှုများအား သုံးသပ်ချက် ကိုဖတ်ရှုလိုပါက ARTICLE 19, 'The Right to Freedom of Expression in the Context of Myanmar's 2020 General Election', April 2020, available at: <https://www.article19.org/wp-content/uploads/2020/04/2020.04.17-Myanmar-Election-Briefing-Paper-final.pdf>.

ပတ်သက်၍ မမှန်သတင်း အချက်အလက်များ ရေးသားခြင်း သို့မဟုတ် အွန်လိုင်းပေါ်တွင် ရေးသားခြင်းဖြင့် တရားစွဲဆိုခဲ့ကြကြောင်း တွေ့ရသည်။ အချို့ကို အပြစ်ရှိကြောင်း ဆုံးဖြတ်၍ နှစ်နှစ်အထိ ထောင်ဒဏ် ချမှတ် ခံနေရမှုများရှိပါသည်။

ထိုမျှသာမက မြန်မာနိုင်ငံအစိုးရသည် ကမ္ဘာ့ကပ်ရောဂါ ပြီးဆုံးသည့်နောက်ပိုင်းအထိ လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆို ရေးသားခွင့်အပေါ် ဆက်လက်သက်ရောက်နေစေမည့် ပြင်းထန်သော တားမြစ်ချက်များ ကိုလည်း ချမှတ်ရန် လုပ်ဆောင်ခဲ့သည်။ များစွာသော တိုင်းရင်းသား သတင်းမီဒီယာများကို ပိတ်ဆို့ရန် ဆုံးဖြတ်ချက် ချမှတ်လိုက်ခြင်းဖြင့် အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ် အစိုးရလက်ထက် နိုင်ငံတွင်း ဖိနှိပ်မှု အဆင့်သစ်တစ်ခု ဖြစ်စေခဲ့သည်။ SIM ကတ်များ မှတ်ပုံတင်ခြင်း ကဲ့သို့သော နည်းလမ်းကို အကောင်အထည်ဖော်လိုက်ခြင်းသည် ရခိုင်ပြည်နယ်နှင့် ချင်းပြည်နယ်ရှိ မြို့နယ်များတွင် တယ်လီဖုန်း အင်တာနက်လိုင်းများ ပိတ်ဆို့ထားခြင်းကြောင့် သတင်းအချက်အလက်ရရှိနိုင်ရန် အခက်အခဲဖြစ်နေသည့် ပြည်သူများအတွက် စိုးရိမ်ပူပန်မှုများ ပိုမိုဆိုးရွားလာစေသည်။

မြန်မာနိုင်ငံအစိုးရသည် အငြင်းပွားဖွယ်ရာ ဥပဒေပြုရေးအစီအစဉ်ကိုလည်း ပြုလုပ်နေပါသည်။ ကူးစက်ရောဂါများ ကာကွယ်နှိမ်နင်းရေး ဥပဒေကို ပြင်ဆင်ရာတွင် သတင်းတု နှင့်ဆိုင်သော ပုဒ်မများထည့်သွင်းရန် စဉ်းစားနေသည်။ ဥပဒေကို လွှတ်တော်တစ်ခုတွင် အတည်ပြုခဲ့ပြီး အခြားလွှတ်တော်တစ်ခုတွင် မဲပေးအတည်ပြုရန် စောင့်ဆိုင်းနေဆဲဖြစ်သည်။ အစိုးရသည် အမုန်းစကားကို ကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းရန် အပြုသဘောဆောင်သည့် လုပ်ဆောင်မှုများ ပြုလုပ်ခဲ့သော်လည်း ထပ်ဆင့် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုများ ဖြစ်စေနိုင်သည့် အမုန်းစကားများ တားဆီးကာကွယ်ရေး ဥပဒေကြမ်းကို ရေးဆွဲအတည်ပြုရန် ကာလကြာရှည် ကြိုးပမ်းလာခဲ့သည်ကို ထောက်ရှုပါက အဆိုပါ တားမြစ်ကန့်သတ်ချက်များ နောက်ကွယ်ရှိ ရည်ရွယ်ချက်မှာ မရှင်းလင်းပါ။

ရောဂါကူးစက်မှု နှေးကွေးစေရန် ရည်ရွယ်ရေးဆွဲထားသည့် အရေးပေါ် တားမြစ်ကန့်သတ်ချက်များသည် ရည်မှန်းချက်ကို ပြည့်မြောက်စေခြင်းမရှိပဲ ဆန့်ကျင်ဖက်သက်ရောက်မှု ရှိကြောင်း တွေ့ရသည်။ ဥပမာအားဖြင့် အာဏာပိုင်များသည် ခပ်ခွာခွာနေရမည့် ညွှန်ကြားချက်များကို မလိုက်နာသော ပြည်သူ ရာပေါင်းများစွာကို ဖမ်းဆီးအရေးယူခဲ့ခြင်းက COVID-19 တုန့်ပြန်ဆောင်ရွက်ချက်များကို အင်အားလျော့ပါးစေနိုင်ပါသည်။ COVID-19 တားဆီးကာကွယ်ရေး တားမြစ်ချက်များကို အကောင်အထည်ဖော်ရာတွင်လည်း ခွဲခြားဆက်ဆံမှုများ ရှိနေခဲ့ကြောင်း စွပ်စွဲပြောဆိုမှုများလည်း ရှိသည်။

ဤအနှစ်ချုပ်စာတမ်းသည် မြန်မာနိုင်ငံအတွင်း COVID-19 ကမ္ဘာ့ကပ်ရောဂါ ဖြစ်ပွားနေသည့် ကာလအတွင်း လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်နှင့် အရပ်ဘက် ပြည်သူ့အခွင့်အရေးကိစ္စများကို ဖော်ထုတ်ရေးသားထားခြင်းဖြစ်ပြီး (၁) လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကို ကျင့်သုံးခြင်းကြောင့် တရားစွဲဆိုခံရခြင်း ၊ (၂) အမုန်းစကား ၊ (၃) သတင်းအချက်အလက် ရယူပိုင်ခွင့် ၊ နှင့် (၄) အရေးပေါ် ကန့်သတ်ချက်များ ဟူ၍ ခေါင်းစဉ် (၄) ခု ခွဲခြားဖော်ပြထားသည်။ ဤစာတမ်း၌ အစိုးရ၏ လုပ်ဆောင်မှုအား နိုင်ငံတကာ လူ့အခွင့်အရေးဥပဒေများ ၊ စံချိန်စံညွှန်းများနှင့် နှိုင်းယှဉ်သုံးသပ်၍ မြန်မာနိုင်ငံအစိုးရ အနေဖြင့် COVID-19 ကူးစက်ပြန့်ပွားမှုကို

ကိုင်တွယ်ထိန်းချုပ်ရာတွင် လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်အား မထိခိုက်စေဘဲ မည်သို့လုပ်ဆောင်နိုင်ကြောင်း အကြံပြုချက်များ ပေးအပ်သွားပါမည်။

လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်

လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကို အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးကြေညာစာတမ်း (UDHR)⁶ အပိုဒ် ၁၉ တွင် အကာအကွယ် ပေးထားပြီး နိုင်ငံတကာ ပြည်သူ့အရေးနှင့် လူ့အခွင့်အရေး ဆိုင်ရာသဘောတူစာချုပ် (ICCPR)⁷ အပိုဒ် ၁၉ တွင် ဥပဒေအရ အကာအကွယ်ပေးရမည်ဖြစ်ကြောင်း ဖော်ပြထားသည်။ မြန်မာနိုင်ငံသည် ICCPR ကိုလက်မှတ်ရေးထိုးထားခြင်း မရှိသေးသော်လည်း UDHR အပိုဒ် ၁၉ အရ လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကို အကာအကွယ်ပေးရမည် ဟူသော အချက်သည် နိုင်ငံတကာ ဓလေ့ထုံးတမ်းဥပဒေအဖြစ် အကျုံးဝင်ကြောင်း အားလုံးသဘောတူ လေးနက်စွာ လက်ခံထားကြပါသည်။ ဤအခွင့်အရေးကို ASEAN လူ့အခွင့်အရေး ကြေညာစာတမ်းတွင် ထည့်သွင်းအတည်ပြုထားသည်ကို တွေ့ရှိရသကဲ့သို့ ကျယ်ပြန့်သော တားမြစ်ကန့်သတ်ချက်များကိုလည်း ခွင့်ပြုထားကြောင်းတွေ့ရသည်။⁸

လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်သည် အခြေခံအကျဆုံး အခွင့်အရေးဖြစ်သော်လည်း အကြွင်းမဲ့အခွင့်အရေးကား မဟုတ်ပါ။ နိုင်ငံတော်အစိုးရများအနေဖြင့် အများပြည်သူ ကျန်းမာရေး အပါအဝင် တရားဝင် နိုင်ငံတော်အကျိုးစီးပွားကို ကာကွယ်ရန် အလို့ငှာ အဆိုပါအခွင့်အရေးများကို ကန့်သတ်ခြင်း ပြုနိုင်ပါသည်။ သို့ရာတွင် ကုလသမဂ္ဂ လူ့အခွင့်အရေးကော်မတီက တားမြစ်ချက်များအား ခြွင်းချက်အဖြစ်သာ ပြုလုပ်ရမည်ဖြစ်ပြီး အဆင့်သုံးဆင့်ပါ ဆန်းစစ်ချက်နှင့်အညီဖြစ်ရမည် ဟုပြဋ္ဌာန်းထားသည်။⁹ မည်သည့် တားမြစ်ချက်မဆို -

- **ဥပဒေဖြင့် တိကျစွာ ပြဋ္ဌာန်းထားခြင်း** - ကန့်သတ်ချက် ဥပဒေ သို့မဟုတ် ပြဋ္ဌာန်းချက်များအား တိကျရှင်းလင်းစွာ ဖွင့်ဆို သတ်မှတ်ပြဋ္ဌာန်းခြင်းဖြင့် လူပုဂ္ဂိုလ် တစ်ဦးတစ်ယောက် အနေဖြင့် လိုက်နာနိုင်စေရမည်။
- **တရားမျှတသည့် ရည်ရွယ်ချက်ရှိခြင်း ဟုဆိုရာတွင်** - မည်သည့် ကန့်သတ်တားမြစ်ချက်မဆို အပိုဒ် - ၁၉(ဂ) ပါ နိုင်ငံတော်အကျိုးစီးပွားကို ထိခိုက်ပျက်ပြားစေမှု ဟုအထူးတလည် ဖွင့်ဆိုထားသည့် အခြားသူတို့၏ အခွင့်အရေး သို့မဟုတ် နာမည် ဂုဏ်သတင်းတို့ကို လေးစားခြင်း ၊ နိုင်ငံတော် လုံခြုံရေး ၊ အများပြည်သူ အေးချမ်းသာယာရေး

⁶ ကုလသမဂ္ဂအထွေထွေညီလာခံ ၊ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေး ကြေညာစာတမ်း ၊ ၁၀ ဒီဇင်ဘာ ၁၉၄၈ ၊ ၂၁၇ - က (III) ။ UDHR ကို ကုလသမဂ္ဂအထွေထွေညီလာခံ ဆုံးဖြတ်ချက်ဖြင့် အတည်ပြုခဲ့သော်လည်း နိုင်ငံများအပေါ် စည်းနှောင်မှုမရှိပါ။ သို့ရာတွင် ယင်းတွင် ပါဝင်သည့် အပိုဒ်များစွာအား စတင်အတည်ပြုခဲ့သည့် ၁၉၄၈ ခုနှစ်ကပင်စတင်၍ နိုင်ငံတကာ လူ့အခွင့်အရေးဥပဒေများတွင် ထည့်သွင်းခဲ့သောကြောင့် နိုင်ငံတကာ ဓလေ့ထုံးတမ်းဥပဒေတစ်ရပ်သဖွယ် မှတ်ယူနိုင်သည်။ *Filartiga v. Pena-Irala*, 630 F. 2d 876 (1980) (US Circuit Court of Appeals, 2nd circuit). ကိုကြည့်ရန်။

⁷ International Covenant on Civil and Political Rights, 16 December 1966, Treaty Series, vol. 999, p. 171.

⁸ Association of Southeast Asian Nations (ASEAN), ASEAN Human Rights Declaration, 18 November 2012.

⁹ Human Rights Committee (HR Committee), General Comment No. 34, CCPR/C/GC/34, 12 September 2011, paras. 21-36.

သို့မဟုတ် အများပြည်သူ ကျန်းမာရေး သို့မဟုတ် ကိုယ်ကျင့်တရားတို့ကို အကာအကွယ်ပေးရန် စသည် ရည်ရွယ်ချက်များကို ဦးတည်ထားခြင်း ဖြစ်ရမည်။

- **လိုအပ်မှသာ နှင့် အချိုးအစားညီမျှစွာ** - နိုင်ငံတော်အစိုးရအနေဖြင့် အဆိုပါ ကန့်သတ်မှုသည် ထုတ်ဖော်ပြောဆိုမှု နှင့် ပေါ်ပေါက်လာသည့် အန္တရာယ်တို့အကြား တိုက်ရိုက် နှင့် ချက်ခြင်း ကျိုးကြောင်း ဆက်စပ်မှု ရှိကြောင်း ဆက်နွယ်မှုအား တိကျရှင်းလင်းစွာ ဖော်ပြနိုင်မှသာ လိုအပ်သည့် အတိုင်းအတာအတွင်း ပြစ်မှု၊ ပြစ်ဒဏ်အချိုးအစား ညီမျှစွာ ချမှတ်အရေးယူခြင်း ၊ ကန့်သတ်ခြင်း ပြုရမည်။

ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ် ကမ္ဘာ့ကပ်ရောဂါ ဖြစ်ပွားနေသည့် ကာလအတွင်း လူ့အခွင့်အရေး ကာကွယ်စောင့်ရှောက်သူများ၊ သတင်းထောက်များ၊ အနုပညာရှင်များနှင့် အခြားသူများအား တရားစွဲဆိုမှုများ

COVID-19 ကမ္ဘာ့ကပ်ရောဂါ ဖြစ်ပွားနေစဉ် မြန်မာနိုင်ငံအစိုးရသည် လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကို ကျင့်သုံးသည့် လူ့အခွင့်အရေး ကာကွယ်စောင့်ရှောက်သူများ၊ သတင်းထောက်များ နှင့် အခြားသူများအား ဖမ်းဆီးအရေးယူမှုများ ဆက်လက်လုပ်ဆောင်နေခဲ့သည်¹⁰။ များစွာသော ဖမ်းဆီးတရားစွဲဆိုမှုများသည် COVID-19 နှင့် အစိုးရ၏ ကမ္ဘာ့ကပ်ရောဂါဆိုင်ရာ ထုတ်ပြန် ကြေညာချက်များ နှင့် ဆက်စပ်နေကြောင်းတွေ့ရပါသည်။

COVID-19 ကပ်ရောဂါ ဖြစ်ပွားစဉ်ကာလအတွင်း ဖြစ်ပွားခဲ့သော ဖမ်းဆီးမှုအချို့သည် အစိုးရက ထုတ်ပြန်သည့် COVID-19 ဆိုင်ရာ သတင်းအချက်အလက်များနှင့် ကင်းကွာသည့် အချက်အလက်များကို ဖြန့်ဝေသူများအား ထိုသို့မပြုလုပ်စေရန် ၊ အစိုးရ၏ COVID-19 ဆိုင်ရာတုန့်ပြန်ဆောင်ရွက်မှုများကို ဝေဖန်မှုများ တိတ်ဆိတ်သွားစေရန် ဟူသောရည်ရွယ်ချက်ဖြင့် ပြုလုပ်ခဲ့ခြင်းဟု ယူဆဖွယ်ရာများတွေ့ရှိရသည်။ ၂၀၂၀ ခုနှစ် မေလတွင် 'Nyan Lin Htat Referee' ဟူသော အမည်ဖြင့် လူမှုကွန်ယက် သုံးစွဲသူတစ်ဦးအား ထောင်ဒဏ် အနှစ် ၂၀ နှင့် ငွေဒဏ် ချမှတ်နိုင်သော ရာဇသတ်ကြီးပုဒ်မ - ၁၂၄ က နိုင်ငံတော်အကြည်ညိုပျက်စေမှု ပုဒ်မ ဖြင့် တရားစွဲဆိုခဲ့သည်။ အဆိုပါ ပုဂ္ဂိုလ်က နိုင်ငံတော်၏ အတိုင်ပင်ခံပုဂ္ဂိုလ် အောင်ဆန်းစုကြည်အပါအဝင် အစိုးရသည် COVID-19 ကိုကာကွယ်ရန် လူစုလူဝေးလုပ်ခွင့် မရှိဆိုသော အချက်အပါအဝင် ၎င်းတို့ကိုယ်တိုင် ချမှတ်သည့် စည်းကမ်းချက်များ ၊ ကိုလိုက်နာခြင်းမရှိကြောင်း ဝေဖန်ရေးသားခဲ့သည် ¹¹ ။ ထို့အပြင် ပဲခူးတိုင်းဒေသကြီးအတွင်းတွင် လုပ်သားများအား ကျန်းမာရေးစစ်ဆေးမှု ပြုလုပ်ရန် စက်ရုံများ ယာယီပိတ်သိမ်းရန် ညွှန်ကြားခဲ့သည့် ပဲခူးတိုင်း ဝန်ကြီးချုပ်အား

¹⁰ See, e.g., Assistance Association for Political Prisoners, *Cases Related to COVID-19 pandemic, May 2020*, available at: <https://aappb.org/wp-content/uploads/2020/06/Chronology-of-COVID-19-in-May-English.pdf>.

¹¹ 'Facebook user faces sedition charge for criticising Aung San Suu Kyi', 15 May 2020, *Myanmar Mix*, available at: <https://myanmarmix.com/en/articles/facebook-user-faces-sedition-charge-for-criticising-aung-san-suu-kyi>.

အွန်လိုင်းပေါ်တွင် ကြမ်းတမ်းစွာ ဆဲဆိုခဲ့မှုဖြင့် ဆက်သွယ်ရေးဥပဒေ ပုဒ်မ - ၆၆ ဃ၊ ရာဇသတ်ကြီးပုဒ်မ - ၅၀၅ ခ တို့ဖြင့် လူပုဂ္ဂိုလ်သုံးဦးအား တရားစွဲဆိုခဲ့သည်¹²။ ၂၀၂၀ ခုနှစ် ဇူလိုင်လတွင် စစ်ကိုင်းတိုင်းမှ နိုင်ငံရေးသမားတစ်ဦးဖြစ်သော ဇော်နိုင်ဦးကို တိုင်းဒေသကြီးအစိုးရ၏ ကပ်ရောဂါတိုက်ဖျက်ရေးဆိုင်ရာ လုပ်ဆောင်မှုများအား ဝေဖန်ထားသည့် စာရွက်များ ဖြန့်ဝေမှုဖြင့် ရာဇသတ်ကြီးပုဒ်မ - ၅၀၅ ခ ဖြင့် တရားစွဲဆိုခဲ့သည်¹³။ နိုင်ငံတကာ စံချိန်စံညွှန်းများအရ နိုင်ငံတော်နှင့် နိုင်ငံတော်အမှတ်အသားများ၊ နိုင်ငံခေါင်းဆောင်များ သို့မဟုတ် အခြားသော အစိုးရအကြီးအကဲများသည် နိုင်ငံရေးအရ ဝေဖန်ဆန့်ကျင်မှုများ ရင်ဆိုင်ကြုံတွေ့ရမည့် သဘောသဘာဝ ရှိသည့်အတွက် ယင်းတို့ကို အကာအကွယ်ပြုရန် လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်အား ကန့်သတ်ခြင်းကို ခွင့်မပြုပေ¹⁴။

၂၀၂၀ ခုနှစ် ဧပြီလ ၃ ရက်နေ့တွင် အိမ်မှာနေပါ ၊ အသက်တွေကယ်ပါ ဟူသော သတင်းစကားပေးသည့် နံရံပန်းချီတွင် သေမင်းအား သယ်နှံးရုံထားသည့် ပုံရေးဆွဲခဲ့ခြင်းကြောင့် ပန်းချီအနုပညာရှင် သုံးဦးအား ရာဇသတ်ကြီးပုဒ်မ - ၂၉၅ (က) ဖြင့် တရားစွဲဆိုခဲ့သည်¹⁵ ။ ဇူလိုင်လ ၂၀၂၀ ခုနှစ်တွင် အဆိုပါ ပန်းချီပညာရှင် သုံးဦးအား ချုပ်နှောင်ထားရာမှ ပြန်လွတ်ပေးခဲ့သည်¹⁶။ ရာဇသတ်ကြီးပုဒ်မ - ၂၉၅ (က) သည် ဘာသာသာသန ညှိုးနွမ်းစေမှု ပုဒ်မဖြစ်ပြီး ထောင်ဒဏ် နှစ်နှစ်အထိ အပြစ်ပေးနိုင်ကာ ယခင်က ဘာသာရေး အစွန်းရောက်မှုများကို ကန့်ကွက်ပြောဆိုခဲ့ကြသူများနှင့် ဘာသာရေး လူနည်းစုအုပ်စုများကို တရားစွဲဆိုရာတွင် အသုံးပြုခဲ့ကြကြောင်း တွေ့ရသည်။ ပုဒ်မ - ၂၉၅ (က) ကဲ့သို့သော ဘာသာသာသနာ ညှိုးနွမ်းစေမှု ပုဒ်မများသည် လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကို ကန့်သတ်သည့် ပုဒ်မများဖြစ်ပြီး Rabat Plan of Action တွင် ထည့်သွင်းပြဌာန်းထားသည့် နိုင်ငံတကာ စံချိန်စံညွှန်းများ နှင့် ကိုက်ညီခြင်းမရှိပါ¹⁷။

အစိုးရသည် လူမှုကွန်ယက်မီဒီယာအသုံးပြုသူများအား COVID-19 ကပ်ရောဂါဆိုင်ရာ သတင်းအချက်အလက်မှားများ ဖြန့်ဖြူးမှုဖြင့် တရားစွဲဆိုမှုများ ပြုခဲ့ကြောင်းတွေ့ရသည်။ ၂၀၂၀ ခုနှစ် ဧပြီ ၄ ရက်နေ့က ဘုန်းမြင့်မိုရ် ဆိုသူသည် ၎င်းနေထိုင်ရာ မြို့နယ်တွင် COVID-19 ရောဂါကူးစက်ခံရသူ တွေ့ရှိရကြောင်း ဆိုရှယ်မီဒီယာပေါ်တွင် ရေးသားခဲ့သည်။

¹² Assistance Association for Political Prisoners, 'Cases Related to COVID-19 Pandemic For May 2020', available at: <https://aappb.org/2020/06/11306/>.
¹³The Voice, 16 July 2020, available at: <http://thevoicemyanmar.com/news/42553-ndf>.
¹⁴ See, ARTICLE 19, 'Myanmar Briefing Paper: Criminalisation of Free Expression', May 2019, available at: <https://www.article19.org/resources/myanmar-criminalisation-of-free-expression/>.
¹⁵ Human Rights Watch, 'Myanmar: 3 Charged for COVID-19 Street Art', 8 April 2020, available at: <https://www.hrw.org/news/2020/04/08/myanmar-3-charged-covid-19-street-art>.
¹⁶ Zaw Zaw Htwe, 'Artists Freed After Anti-Buddhist Claims Dropped Against COVID-19 Mural in Myanmar', Irrawaddy, 17 July 2020, available at: <https://www.irrawaddy.com/news/burma/artists-freed-anti-buddhist-claims-dropped-covid-19-mural-myanmar.html>.
¹⁷ Human Rights Committee (HR Committee), General Comment No. 34, CCPR/C/GC/34, 12 September 2011; Rabat Plan of action on the prohibition of advocacy of national, racial or religious hatred that constitutes incitement to discrimination, hostility of violence, UN Doc. A/HRC/22/17/Add.4, 5 October 2012.

၎င်းကို မမှန်သတင်းဖြန့်ဝေမှုဖြင့် သဘာဝ ဘေးအန္တရာယ်များ တားဆီးကာကွယ်ရေး ဥပဒေ ပုဒ်မ - ၂၇ အရ တရားစွဲဆိုခဲ့သည်¹⁸။

ကပ်ရောဂါဆိုင်ရာ သတင်းများ ရေးသားကြသည့် သတင်းထောက်များကို တရားစွဲဆိုခြင်းမှာမူ စိုးရိမ်စရာ ကိစ္စဖြစ်ပါသည်။ လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်အား အာမခံချက်ပေးရာတွင် သတင်းမီဒီယာသည်လည်း အကျိုးဝင်သည်။ နိုင်ငံတကာ လူ့အခွင့်အရေးအဖွဲ့အစည်းများက “တရားဥပဒေ စိုးမိုးသည့် နိုင်ငံတွင် သတင်းမီဒီယာ၏ ထူးခြားသည့် အခန်းကဏ္ဍ¹⁹” နှင့် ဒီမိုကရက်တစ် လူ့အဖွဲ့အစည်းတွင် သတင်းမီဒီယာ၏ အရေးပါမှု²⁰ ကို ထပ်ခါတလဲလဲ အလေးပေးပြောဆိုခဲ့ကြသည်။ ကျန်းမာရေးအခွင့်အရေးဆိုင်ရာ အထူးကိုယ်စားလှယ်က ကျန်းမာရေးစောင့်ရှောက်မှု စနစ်များ၏ တာဝန်ခံမှုကို သေချာစေရန် သတင်းမီဒီယာ၏ အရေးပါသော အခန်းကဏ္ဍကို အထူးအလေးပေးပြောကြားခဲ့သည်²¹။

မြန်မာနိုင်ငံသည် COVID-19 ရောဂါကူးစက်ပြန့်ပွားသည့် ကာလအတွင်း သတင်းမီဒီယာ၏ အခန်းကဏ္ဍကို လေးစား အသိအမှတ်ပြုရန် ပျက်ကွက်ခဲ့သည့်အပြင် ကပ်ရောဂါဆိုင်ရာ သတင်းအချက်အလက်များကို ဝေမျှရန် ကြိုးပမ်းခဲ့သူများကို ပစ်မှတ်ထားခဲ့သည်။ မေလ ၂၀၂၀ ခုနှစ်တွင် ဘားအံအခြေစိုက် ဒဲပြောသတင်းအေဂျင်စီ၏ အယ်ဒီတာချုပ် ဇော်မင်းဦး (ဇော်ရဲထက်ဟုလည်း သိကြသူ) ကို ထိုင်း- မြန်မာ နယ်စပ်တွင် COVID-19 ကူးစက်ခံရ၍ သေဆုံးသူ အကြောင်းသတင်းရေးသားခဲ့မှု ၊ အဆိုပါ သတင်း မှားယွင်းကြောင်း ပေါ်ပေါက်မှုတို့ကြောင့် ရာဇသတ်ကြီးပုဒ်မ - ၅၀၅ ခ၊ ၂၉၅ တို့ဖြင့် တရားစွဲဆို ပြစ်ဒဏ်ချမှတ်ခဲ့သည်။ ယခုအခါ ဇော်မင်းဦးသည် ထောင်ဒဏ် ၂ နှစ် ချမှတ်ခံနေပြီဖြစ်သည်²²။ ဇူလိုင် ၁ ရက် ၊ ၂၀၂၀ ခုနှစ်တွင် နိုင်ငံတော် အေးချမ်းတည်ငြိမ်မှု ကို ပျက်ပြားစေသည့် သတင်းအချက်အလက်မှားများ ဖြန့်ဝေမှုဖြင့် အလဲဗင်း (Eleven Myanmar) သတင်းထောက် အောင်ကိုကို အား ဆက်သွယ်ရေးဥပဒေ ပုဒ်မ - ၆၈ က နှင့် ရဲတပ်ဖွဲ့က တရားစွဲဆိုခဲ့သည်။ အဆိုပါ ဖြစ်စဉ်တွင် သတင်းထောက် အောင်ကိုကိုသည် ကျန်းမာရေးနှင့် အားကစားဝန်ကြီးဌာန က ထုတ်ပြန်သည့် COVID-19 သတင်းအချက်အလက်များ မပြည့်စုံမှုနှင့် နှောင့်နှေးမှုတို့ကို ပြစ်တင်ဝေဖန်သည့်စာအား လူမှုကွန်ယက်ပေါ်တွင် ရေးသားခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်²³ ။ ဆက်သွယ်ရေး ဥပဒေ ပုဒ်မ - ၆၈ (က) အရ ထောင်ဒဏ် တစ်နှစ်အထိဖြစ်စေ ၊ ငွေဒဏ်ဖြစ်စေ ချမှတ်နိုင်သည်။

¹⁸ တံတားဦးနှင့်ရေတာရှည်မှ အမျိုးသားနှစ်ဦးကို COVID-19နှင့်ပတ်သက်၍ အရေးယူ, *Myanmar Times*, 5 April 2020, available at: <https://myanmar.mmtimes.com/news/138004.html>.

¹⁹ See, e.g. European Court for Human Rights (the European Court), *Thorgeirson vs Iceland*, 25 June 1992, App. No. 13778/88, para 63 or *Castells vs Spain*, 24 April 1992, App. No. 11798/85, para 43.

²⁰ European Court, *Dichand and others vs Austria*, 26 February 2002, App. No. 29271/95, para 40.

²¹ Report of the Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health, 11 August 2008, UN Doc. No. A/63/263, para 11.

²² Toe Wai Aung, 'Editor in Kayin State sentenced to jail over COVID-19 story', *Myanmar Times*, 21 May 2020, available at: <https://www.mmtimes.com/news/editor-kayin-state-sentenced-jail-over-covid-19-story.html>.

²³ Nay Yaing, 'EMG reporter from Nay Pyi Taw sued for Facebook comment about Covid-19', *Eleven Myanmar*, 2 July 2020, available at: <https://elevenmyanmar.com/news/emg-reporter-from-nay-pyi-taw-sued-for-facebook-comment-about-covid-19>.

အစိုးရအနေဖြင့် အဆိုပါလုပ်ဆောင်မှုများသည် ၎င်းတို့ဖြန့်ဝေခဲ့သော သတင်းအချက်အလက်များ မှားယွင်းမှုကြောင့်ဖြစ်ကြောင်း ငြင်းချက်ထုတ်နိုင်သော်လည်း အဆိုပါ ပုဂ္ဂိုလ်များအား ရာဇဝတ်ပြစ်မှုကြောင်းအရ တရားစွဲဆိုခြင်းသည် ပြစ်မှု၊ ပြစ်ဒဏ် မမျှတသည့်အပြင် အထောက်အကူဖြစ်စေမည့် လုပ်ဆောင်မှုများ မဟုတ်ပါ။ မြန်မာနိုင်ငံတွင် သတင်းထောက်များ နှင့် အခြားသူများအား ကပ်ရောဂါ ဆိုင်ရာ သတင်းအချက်အလက်များ ဝေမျှခြင်း ၊ အချို့သော ဖြစ်ရပ်များတွင် အဆိုပါ သတင်းအချက်အလက်များ မှားယွင်းကြောင်း တွေ့ရှိရသော်လည်း တရားစွဲဆိုခြင်းသည် သတင်းမီဒီယာကဏ္ဍအား ကြောက်ရွံ့တိတ်ဆိတ်သွားစေနိုင်ပြီး အစိုးရ၏ COVID-19 တုန့်ပြန်ဆောင်ရွက်မှုများ၌ တာဝန်ခံမှုကို စောင့်ကြည့် ကြပ်မတ်မှုများအား အားနည်းသွားစေသည်။

'အမုန်းစကား'

မြန်မာနိုင်ငံတော်အစိုးရသည် ကြိုတင်ဆောင်ရွက်သည့် ခြေလှမ်းများစွာကို လှမ်းခဲ့ပြီး အချို့မှာ မြန်မာနိုင်ငံတွင်း ကိုရိုနာ ဗိုင်းရပ်စ် ကူးစက်ပြန့်ပွားမှုကို တားဆီးကာကွယ်ရန်၊ အမုန်းစကားများကို တားဆီးရန်တို့ဖြစ်သည်။ မည်သို့ပင်ဆိုစေကာမူ အစိုးရ၏ ကပ်ရောဂါဖြစ်ပွားမှုကို တားဆီးကာကွယ်သည့် လုပ်ဆောင်မှုများတွင် ကာလကြာရှည် တည်ရှိနေခဲ့သည့် နိုင်ငံခြားသားကြောက်ရွံ့မှု ၊ လူမျိုးရေးခွဲခြားမှုများ နှင့် အမုန်းစကားကို ကိုင်တွယ်ရန် တည်ဆဲဥပဒေမူဘောင်များ မလုံလောက်မှုတို့သည် စိုးရိမ်ဖွယ်ဖြစ်ပါသည်။

ICCPR အပိုဒ် ၂၀(၂) အရ နိုင်ငံတော်အစိုးရများသည် ခွဲခြားဆက်ဆံမှု၊ ရန်လိုမှု သို့မဟုတ် အကြမ်းဖက်မှုများ ဖြစ်စေရန် အမျိုးသားရေး၊ လူမျိုးရေး သို့မဟုတ် ဘာသာရေး မုန်းတီးမှု တို့ဖြင့် စည်းရုံးလှုံ့ဆော်မှုများကို တားမြစ်ရမည်။ တားမြစ်ရာတွင် နားထောင်သူ ပရိသတ်အား အကာအကွယ်ပေးရမည့် အုပ်စု တစ်စုကို ခွဲခြားဆက်ဆံမှု၊ ရန်လိုမှု သို့မဟုတ် အကြမ်းဖက်မှုများ ပြုလုပ်စေရန် ရည်ရွယ်သော ၊ အဆိုပါ လုပ်ဆောင်မှုများ လုပ်ဆောင်နိုင်ခြေရှိသော ထုတ်ဖော် ပြောဆိုမှုများကိုသာ ဦးတည်သင့်ပြီး အဆိုပါ လုပ်ဆောင်မှုများ လုပ်ဆောင်နိုင်ခြေမရှိသော ၊ လုပ်ဆောင်စေရန် မရည်ရွယ်သော ပြောဆိုမှုများကို ထိခိုက်စေခြင်း မရှိစေရပေ။ သို့ရာတွင် အမုန်းစကားဆိုင်ရာ ကိုင်တွယ် ဆောင်ရွက်ချက်များသည် အပိုင်းသုံးပိုင်း ဆန်းစစ်ခြင်းဖြစ်သော ဥပဒေနှင့် ပြဌာန်းထားခြင်း၊ တရားမျှတသည့် ရည်ရွယ်ချက်ရှိခြင်း၊ အမှန်တကယ် လိုအပ်၍ ပြစ်မှု၊ ပြစ်ဒဏ်အချိုးအစားမျှတခြင်း တို့နှင့် ကိုက်ညီရပါမည်²⁴ ။ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုမှုများကို လိုအပ်သည်ထက် ကျော်လွန်၍ ရာဇဝတ်ကြောင်းအရ တားမြစ်ကန့်သတ် အရေးယူခြင်းသည် ခွဲခြားဆက်ဆံမှု အကြောင်းရင်းများကို ပိုမိုဆိုးရွားစေပြီး လူ့အခွင့်အရေးကောင်စီ ဆုံးဖြတ်ချက် ၁၆/၁၈ ပါ အပြုသဘော ဆောင်သည့် မူဝါဒများကဲ့သို့သော မူဝါဒများ ချမှတ်ဆောင်ရွက်ခြင်းဖြင့်သာ သဘောထားမကြီးမှုများကို တိုက်ဖျက်ရာတွင် များစွာ ထိရောက်အရေးပါကြောင်း တွေ့ရသည်²⁵ ။

²⁴ See, Human Rights Committee (HR Committee), General Comment No. 34, CCPR/C/GC/34, 12 September 2011.
²⁵ For further information on proposals to combat hate speech in Myanmar, see, ARTICLE 19, 'Myanmar Briefing Paper: Countering "Hate Speech"', February 2020, available at: <https://www.article19.org/wp-content/uploads/2020/05/2020.02.04-A19-Hate-Speech-Law-Policy-Paper-final-3.pdf>.

ကပ်ရောဂါ ကာလအတွင်း ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ် ကူးစက်ခံရသူများ၊ ကျန်းမာရေး ဝန်ထမ်းများ၊ နေရပ်ပြန် ရွှေ့ပြောင်းလုပ်သားများ၊ ခရိယာန်ဘာသာဝင်များ နှင့် ရိုဟင်ဂျာ လူမျိုးစုအပေါ် ဦးတည်သည့် “အမုန်းစကားများ” ပြန့်နှံ့နေကြောင်း သိရှိရသည် ²⁶ ။ ARTICLE 19 သည် COVID-19 နှင့်ဆက်စပ်၍ ဆူပူအုံကြွစေမည့် ဇာတ်ကြောင်းပြောဆိုမှုများ နှင့် အမုန်းစကားများပါဝင်သည့် လူမှုကွန်ယက်စာမျက်နှာ၌ ရေးသားမှုများစွာကို လေ့လာသုံးသပ်ခဲ့သည်။ နမူနာကောက်ယူလေ့လာသည့် ရေးသားမှု အရေအတွက်သည် COVID-19 နှင့်ဆက်စပ် အမုန်းစကားများအားလုံးကို ခြုံငုံမိသည်ဟု မပြောနိုင်သော်လည်း ARTICLE 19 ၏ တွေ့ရှိချက်များအရ ကပ်ရောဂါသည် အနည်းဆုံးအဆင့်အနေဖြင့် သဘောထားမကြီးမှုများနှင့် ဆူပူအုံကြွစေသည့် ဇာတ်ကြောင်းပြောဆိုမှုများ ပျံ့နှံ့ စေသည့် အကြောင်းရင်းတစ်ခုဖြစ်သည်ဟု ကောက်ချက်ချနိုင်သည်။

လူမှုကွန်ယက်မီဒီယာပေါ်တွင် ရိုဟင်ဂျာ အသိုင်းအဝိုင်းသည် မုန်းတီးမှု နှင့် အကြမ်းတမ်းဆုံး ဝေါဟာရများသုံးစွဲ၍ ပစ်မှတ်ထားခြင်း ခံရကြောင်း၊ ရံဖန်ရံခါ နှိမ်ချသောအားဖြင့် ဘင်္ဂါလီ ဟုရည်ညွှန်းကာ နိုင်ငံရပ်ခြားမှ ဝင်ရောက်လာသူများ ဖြစ်ကြောင်း သိသာစေသည့် အသုံးအနှုန်းများ သုံးစွဲကြောင်းတွေ့ရသည်။ USDP ၊ တပ်မတော် နှင့် အစွန်းရောက် အမျိုးသားရေးအုပ်စုများကို ထောက်ခံကြသူ လူမှုကွန်ယက်မီဒီယာ သုံးစွဲသူများသည် ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်မှ မြန်မာနိုင်ငံတွင်းသို့ ဝင်ရောက်လာသော လူအုပ်စုများနှင့် ပတ်သက်သည့် သတင်းမှားများ သို့မဟုတ် မလိုလားမှုများကို ရေးသားခဲ့ကြပြီး ၎င်းတို့အား ရောဂါပိုးသယ်ဆောင်လာသူများအဖြစ် သံသယဖြစ်စေသည့် အရေးအသားများ တွေ့ရသည်။ အချို့မှာ အစိုးရအနေဖြင့် နိုင်ငံတွင်းဝင်ရောက်လာသူများအား သတ်ဖြတ်ခြင်းအပါဝင် အရေးယူဆောင်ရွက်မှုများ ပြုလုပ်ရန် တောင်းဆိုကြကြောင်း တွေ့ရသည်။

တပ်မတော်နှင့် ဆက်စပ်နေသော လူမှုကွန်ယက်သုံးစွဲသူ တစ်ဦးက “(ရက္ခါနှင့်တပ်မတော်) သည် ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်နယ်စပ်မှတစ်ဆင့် ဘင်္ဂါလီများအား ရခိုင်ပြည်နယ်အတွင်းသို့ လျှို့ဝှက်စွာ ခေါ်ဆောင်လာခြင်းဖြင့် COVID-19 ပိုးယူဆောင်လာကြောင်း ” ရေးသားခဲ့သည်ဟု လူ့အခွင့်အရေး အဖွဲ့အစည်းများက အစီရင်ခံခဲ့ကြပြီး ယင်းအချက်က နိုင်ငံတွင်း တည်ရှိနေသော မြန်မာ့တပ်မတော်၏ ရိုဟင်ဂျာမုန်းတီးရေး ဝါဒဖြန့်ချိမှုကို ထင်ဟပ်နေသည် ²⁷ ။ အခြားသော နိုင်ငံများတွင် COVID-19 ကြောင့် တရုတ်မလိုလားမှု များ သိသိသာသာ တိုးမြှင့်လာကြောင်းတွေ့ရသည်²⁸။

ကပ်ရောဂါကာလအတွင်း အစိုးရသည် အမုန်းစကားကို တိုက်ဖျက်ရန် ရည်ရွယ်သည့် ခြေလှမ်းများစွာ လုပ်ဆောင်ခဲ့သည်။ အချို့လုပ်ဆောင်မှုများမှာ နိုင်ငံတကာ ရာဇဝတ်တရားရုံးတွင် လက်တလော မြန်မာနိုင်ငံ

²⁶ Ye Mon, ‘Patients, medical workers battle discrimination as well as disease’, *Frontier Myanmar*, 4 May 2020, available at: <https://frontiermyanmar.net/en/patients-medical-workers-battle-discrimination-as-well-as-disease>.
²⁷ Progressive Voice, ‘A Nation Left Behind, Myanmar’s Weaponization of COVID-19’, p 35, available at: https://progressivevoicemyanmar.org/wp-content/uploads/2020/06/Final_PV-COVID-19_Report-2020.pdf.
²⁸ Thompson Chau, ‘Beijing urges citizens to take precautions, asks Myanmar to tackle crimes against Chinese’, *Myanmar Times*, 18 May 2020, available at: <https://www.mmtimes.com/news/beijing-urges-citizens-take-precautions-asks-myanmar-tackle-crimes-against-chinese.html>; Reuters, ‘Anti-Chinese Sentiment Spreads Abroad Along With Coronavirus’, 31 January 2020, available at: <https://www.irrawaddy.com/news/asia/anti-chinese-sentiment-spreads-abroad-along-coronavirus.html>.

ရင်ဆိုင်နေရသည့် လူမျိုးပြုန်းတီးစေမှု စွပ်စွဲချက်က တွန်းအားပေးခြင်းကြောင့် ဖြစ်သည်။ အခြားသော တားမြစ်ချက်များမှာ COVID-19 ကပ်ရောဂါကို တားဆီးကာကွယ်ရန် လုပ်ဆောင်ခြင်းဖြစ်သည်။ ဧပြီလ ၂၀ ရက်၊ ၂၀၂၀ ခုနှစ်တွင် နိုင်ငံတော်သမ္မတရုံးက ညွှန်ကြားချက်အမှတ် ၃/၂၀၂၀ ဖြင့် အစိုးရ အဖွဲ့အစည်းအဆင့်ဆင့်သည့် အမုန်းစကား ပုံစံအားလုံး ကို ရှုံးချရန် နှင့် တားမြစ်ရန် ညွှန်ကြားခဲ့ပြီး အမုန်းစကားကို တန်ပြန်သည့် လုပ်ဆောင်မှုများအား ပံ့ပိုးကူညီရမည်ဟု ပါရှိသည်²⁹။

အဆိုပါ ညွှန်ကြားချက်အရ ဝန်ကြီးဌာနများ ၊ ပြည်နယ်နှင့် တိုင်း အစိုးရများသည် ၎င်းတို့လုပ်ဆောင်ချက်များကို နိုင်ငံတော် သမ္မတရုံးသို့ အစီရင်ခံ တင်ပြရမည် ဖြစ်သည်³⁰ ။ ညွှန်ကြားချက်တွင် “အမုန်းစကား” ကို လူမျိုး၊ ကိုးကွယ်ရာဘာသာ၊ ကျား မ သို့မဟုတ် မည်သူမည်ဝါဖြစ်သည် ဆိုသည့် အကြောင်းအရာတို့အပေါ်အခြေပြု၍ လူပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦး သို့မဟုတ် လူအုပ်စုတစ်စုကို မျှတမှုမရှိစွာဝေဖန်သည့် သို့မဟုတ် မလိုမုန်းထားမှုကို ဖော်ပြသည့် ဆက်ဆံမှုတစ်မျိုးမျိုးကို ရည်ညွှန်းပြီး အကြမ်းဖက်ရန်လှုံ့ဆော်ခြင်းသည်လည်း အမုန်း စကားပင်ဖြစ်သည် ဟုဖွင့်ဆိုထားသည်။ ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ် ကူးစက်ခံရသည်ဟု သံသယရှိသော လူနာများကို အမုန်းစကားများဖြင့် တိုက်ခိုက်ခြင်းအား ကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းရန် နိုင်ငံတော်၏ အတိုင်ပင်ခံပုဂ္ဂိုလ် ဒေါ်အောင်ဆန်းစုကြည်သည် “လူနာများအား အပြစ်တင်ခြင်းထက် အားပေး ကူညီရန် ၊ ရောဂါကူးစက်ခြင်းသည် တစ်စုံတစ်ဦးကြောင့် ဟု အပြစ်တင်ခြင်းအား ရှောင်ကျဉ်ရန် အများပြည်သူအား တိုက်တွန်းခြင်း ” တို့ကို ဧပြီလ ၁၅ ရက်၊ ၂၀၂၀ ခုနှစ်က ပြုလုပ်သော ဗွီဒီယို တွေ့ဆုံဆွေးနွေးခြင်းတွင် ထည့်သွင်းပြောဆိုခဲ့သည်³¹ ။ ယင်းလတွင်ပင် လူမှုဖူလုံရေး၊ ကယ်ဆယ်ရေးနှင့် ပြန်လည်နေရာချထားရေး ဝန်ကြီးဌာန ၊ ပြည်ထောင်စုဝန်ကြီး ဒေါက်တာ ဝင်းမြတ်အေးက ပြည်နယ်နှင့် တိုင်း ဒေသအဆင့်ဆင့် အရာရှိများနှင့် တွေ့ဆုံဆွေးနွေးသည့် ဗွီဒီယို ဆွေးနွေးပွဲတွင် အမုန်းစကားများတားဆီးကာကွယ်ရန် နှင့် သက်ဆိုင်ရာ ဝန်ထမ်းအားလုံး အမုန်းစကားပြောဆိုမှုမှ ရှောင်ကျဉ်ရန် တိုက်တွန်းခဲ့သည်³²။

အဆိုပါ လုပ်ဆောင်မှုများသည် ချီးကျူးစဖွယ်ကောင်းမွန်သော လုပ်ရပ်များဖြစ်သည့်အပြင် ယင်းတို့မှ ဆက်လက်၍ ကပ်ရောဂါနှင့် ကပ်ရောဂါအလွန် ကာလတိုင် သဘောထားမကြီးမှုများအား တိုက်ဖျက်ရန် ပိုမိုတိကျသော မူဝါဒများ ချမှတ်နိုင်ပါသည်။ ဥပမာအားဖြင့် အစိုးရသည် COVID-19 ရောဂါပိုးကူးစက်ခံရသူများအား ဦးတည်တိုက်ခိုက်သည့် အမုန်းစကားများနှင့် ဂုဏ်သိက္ခာကျဆင်းစေသော လုပ်ဆောင်မှုများအား ဆန့်ကျင်သည့် လှုပ်ရှားမှုများ ဆက်လက်ဆောင်ရွက်နိုင်သည်။ ရေရှည်တွင် နိုင်ငံတော်ရှေ့နေချုပ်ရုံးက အမုန်းစကားကို ရာဇဝတ်မှုအဖြစ် သတ်မှတ် အရေးယူနိုင်ခြင်းကို ဟန့်တားရန် တရားစွဲရာ၌ လိုက်နာရမည့် လမ်းညွှန်ချက်များကို Rabat Plan of Action နှင့်အညီ ချမှတ်နိုင်သည်။ ထို့အပြင် ပညာရေးဝန်ကြီးဌာန အနေဖြင့် ကျောင်းများနှင့် စာသင်ခန်းများတွင် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုများ ၊

²⁹ ပြည်ထောင်စုသမ္မတ မြန်မာနိုင်ငံတော်၊ သမ္မတရုံး ၊ ညွှန်ကြားချက်အမှတ် ၃/၂၀၂၀ ၊ - <https://www.president-office.gov.mm/en/?q=briefing-room/news/2020/04/21/id-10007>.
³⁰Ibid.
³¹ Ye Mon, ‘Patients, medical workers battle discrimination as well as disease’, *Frontier Myanmar*, 4 May 2020, available at: <https://frontiermyanmar.net/en/patients-medical-workers-battle-discrimination-as-well-as-disease>.
³²Global New Light of Myanmar, ‘Union Minister Dr Win Myat Aye holds meeting on prevention of hate speech, incitement to violence’, 25 April 2020, available at: <https://www.globalnewlightofmyanmar.com/union-minister-dr-win-myat-aye-holds-meeting-on-prevention-of-hate-speech-incitement-to-violence/>.

သဘောထားမကြီးမှုများကို တားဆီးရန် လက်ရှိ သင်ရိုးညွှန်းတမ်းများ အားလုံးကို ပြန်လည် သုံးသပ်ခြင်း ပြုသင့်သည်။ အစိုးရ အရာရှိများအား ဒေသန္တရအဆင့်တွင် အမုန်းစကားများအား သင့်လျော်သည့်ပုံစံဖြင့် တုန့်ပြန်နိုင်ရန် သင်တန်းပေးခြင်း ၊ မြန်မာနိုင်ငံတွင်း တည်ရှိနေသည့် တိုင်းရင်းသားလူနည်းစုများ၊ ဘာသာရေးလူနည်းစုများအပေါ် ခွဲခြားဆက်ဆံသည့် ဇာတ်ကြောင်း ပြောဆိုမှုများအား သိရှိနားလည်စေခြင်း တို့သည် ကြိုဆိုရမည့် လုပ်ဆောင်ချက်များဖြစ်ပါသည်။

သို့ရာတွင် အငြင်းပွားဖွယ်ရာ အမုန်းစကားများ တားဆီးကာကွယ်ရေး ဥပဒေကို ပြဋ္ဌာန်းရန် ကာလရှည်ကြာ ကြိုးပမ်းလာမှုသည် လတ်တလော အမုန်းစကားများ တားဆီးရန် အပြုသဘောဆောင်သည့် ကြိုးပမ်းမှုများအပေါ် အရိပ်ထိုးစေပါလိမ့်မည်။ ဥပဒေကြမ်းပါ ပုဒ်မများသည် ကျယ်ပြန့်သည့် ထုတ်ဖော်ပြောဆိုမှု ပုံစံများအား ရာဇဝတ်မှုအဖြစ် သတ်မှတ်အရေးယူနိုင်ပြီး ဘာသာရေးနှင့် တိုင်းရင်းသားလူနည်းစုများအပေါ် ဆိုးကျိုးသက်ရောက်စေနိုင်ပါသည်။ ဥပဒေကြမ်းကို ဆွေးနွေးအတည်ပြုမည့် အချိန်ကာလ ရှင်းလင်းစွာ သိရှိနိုင်ခြင်းမရှိသော်လည်း ၂၀၁၉ ခုနှစ် ဒီဇင်ဘာလက နိုင်ငံခြားရေး ဝန်ကြီးဌာနက ထုတ်ပြန်ချက်အရ ဥပဒေကြမ်းကို လွှတ်တော်သို့ အကြံပြုနိုင်ရန် တင်ပြထားသည် ဟုသိရှိရသည်။ ပြည့်စုံခြင်းမရှိသည့် ဥပဒေကြမ်းကို ပြဋ္ဌာန်းမည့် အစား မြန်မာနိုင်ငံအစိုးရအနေဖြင့် လတ်တလော ဆောင်ရွက်နေသည့် နည်းလမ်းအတိုင်း ရာဇဝတ်ပြစ်မှုအဖြစ် အရေးယူကာ ကြီးလေးသည့် ပြစ်ဒဏ်ပေးခြင်းထက် အပြုသဘောဆောင်သည့် မူဝါဒလမ်းစဉ်များချမှတ် ကျင့်သုံးခြင်းက ပိုမိုလျှင်မြန်ထိရောက်ပါလိမ့်မည်³³။ ရာဇဝတ်ကြောင်း အရ အရေးယူရန် လိုအပ်သည့် အမုန်းစကား လှုံ့ဆော်မှုများ ဥပမာအားဖြင့် အကြမ်းဖက်မှု ဖြစ်ပွားစေရန် ခွဲခြားဆက်ဆံသည့် အမုန်းစကားများဖြင့် လှုံ့ဆော်မှုကဲ့သို့သော ပြင်းထန်သည့် ကိစ္စရပ်များကို လက်ရှိတည်ဆဲဥပဒေများဖြင့် အရေးယူနိုင်ပြီး အဆိုပါ တည်ဆဲဥပဒေများကိုလည်း နိုင်ငံတကာ လူ့အခွင့်အရေး ဥပဒေများနှင့်အညီ ပြင်ဆင်သင့်ပါသည်။

သတင်းအချက်အလက် ရယူနိုင်မှု မရှိခြင်း

မြန်မာနိုင်ငံသည် ၎င်း၏ COVID-19 တားဆီးကာကွယ်ရေး လုပ်ဆောင်မှုများကို ပြည်ပြည်စုံစုံ လျှင်မြန်စွာ သတင်းအချက်အလက် တင်ကြိုထုတ်ပြန်နိုင်ခြင်း မရှိခဲ့ပေ။ ထိုမျှသာမက ကပ်ရောဂါကူးစက်ပျံ့ပွားနေသည့် ကာလအတွင်း အများပြည်သူ သတင်းအချက်အလက် ချိတ်ဆက်ရယူနိုင်စွမ်းကို လျော့ကျစေမည့် တားမြစ်ချက်များ ချမှတ်ခဲ့သည်။ ယင်းတို့တွင် မှားယွင်းသော သတင်းအချက်အလက်များ ပြန့်ပွားမှုကို ရာဇဝတ်ပြစ်မှုအဖြစ် သတ်မှတ်အရေးယူခြင်း ၊ မြန်မာနိုင်ငံအနောက်ပိုင်းတွင် တယ်လီဖုန်း အင်တာနက် ဆက်သွယ်ရေးလိုင်းများဖြတ်တောက်ခြင်း၊ တိုင်းရင်းသား သတင်းမီဒီယာများအား ဝင်ရောက်ကြည့်ရှုနိုင်ခြင်း မရှိအောင် ပိတ်ဆို့ခြင်း နှင့် မဖြစ်မနေ SIM ကတ်မှတ်ပုံတင်ရန် တိုက်တွန်းခြင်း တို့ပါဝင်သည်။ ထိရောက်သော အများပြည်သူ ကျန်းမာရေး စောင့်ရှောက်မှု လုပ်ဆောင်ချက်များတွင် သတင်းအချက်အလက် ချိတ်ဆက်ရယူပိုင်ခွင့်သည်

³³ ARTICLE 19, 'Myanmar Briefing Paper: Countering "Hate Speech"', February 2020, available at: <https://www.article19.org/wp-content/uploads/2020/05/2020.02.04-A19-Hate-Speech-Law-Policy-Paper-final-3.pdf>.

အရေးပါသည့် အချက်ဖြစ်သောကြောင့် မြန်မာနိုင်ငံအစိုးရသည် ကပ်ရောဂါဆိုင်ရာ သတင်းအချက်အလက်များကို လျှင်မြန်စွာ ချိတ်ဆက်ရယူပိုင်ခွင့် ပိုမိုကောင်းမွန်လာစေရန် ဆောင်ရွက်သင့်သည်။

နိုင်ငံတကာ လူ့အခွင့်အရေး ဥပဒေများတွင် နိုင်ငံတော်အစိုးရများက သတင်းအချက်အလက် ချိတ်ဆက်ရယူခွင့်ကို အာမခံပေးခြင်းဖြင့် ကျန်းမာရေးစောင့်ရှောက်မှု ရယူပိုင်ခွင့်ကို ကာကွယ်ရမည်ဟုပါရှိသည်³⁴ ။ မြန်မာနိုင်ငံက သဘောတူ လက်မှတ်ရေးထိုးထားသော အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ စီးပွားရေး၊ လူမှုရေး နှင့် ယဉ်ကျေးမှုအခွင့်အရေးများဆိုင်ရာ ပဋိညာဉ်စာချုပ် (ICESCR) အပိုဒ် - ၁၂ တွင် 'လူတိုင်းလူတိုင်းသည် ရုပ်ပိုင်း နှင့် စိတ်ပိုင်းဆိုင်ရာ ကျန်းမာရေး စောင့်ရှောက်မှုများကို ရနိုင်သမျှ အမြင့်ဆုံး အဆင့်ထိ ရယူခံစားပိုင်ခွင့်ရှိသည်' ဟု ဖွင့်ဆိုထားသည်³⁵ ။ ကုလသမဂ္ဂ စီးပွားရေး ၊ လူမှုရေး နှင့် ယဉ်ကျေးမှု အခွင့်အရေးများဆိုင်ရာ ကော်မတီက ကျန်းမာရေးစောင့်ရှောက်မှု ရယူပိုင်ခွင့်သည် 'သတင်းအချက်အလက် ချိတ်ဆက် ရယူပိုင်ခွင့် (အပါအဝင်) အခြားသော လူ့အခွင့်အရေးများနှင့် နီးကပ်စွာ အပြန်အလှန် ဆက်နွယ်လျက်ရှိသောကြောင့် ' ကျန်းမာရေးစောင့်ရှောက်မှု ရယူပိုင်ခွင့်၏ သီးခြားဖယ်ထုတ်မရသော အစိတ်အပိုင်း တစ်ခုအဖြစ် သတ်မှတ်ရည်ညွှန်းသည်³⁶။

နိုင်ငံတော်အစိုးရများသည် 'လူထုအသိုင်းအဝိုင်းအတွင်း အဓိက ကျန်းမာရေး ပြဿနာများ၊ ယင်းတို့အားကာကွယ် ထိန်းချုပ်ခြင်းတို့နှင့် ပတ်သက်လာလျှင် ပညာရေးနှင့် သတင်းအချက်အလက် ရယူနိုင်ရေးကို ပံ့ပိုးပေးရန် တာဝန်ရှိသည် ' ³⁷ ။ ကော်မတီက အောက်ခြေမှတ်စုတွင် 'ဤယေဘုယျမှတ်ချက်အရ သတင်းအချက်အလက် ရယူပိုင်ခွင့်ကို အထူးသဖြင့် အလေးထားသည် အဘယ့်ကြောင့်ဆိုသော် ယင်းသည် ကျန်းမာရေးအတွက် အထူးအားဖြင့် အရေးကြီးသည်' ဟု မှတ်ချက်ပြုသည်။ 'ကျန်းမာရေးစောင့်ရှောက်မှု ရယူပိုင်ခွင့်ဆိုင်ရာ ကုလသမဂ္ဂအထူးကိုယ်စားလှယ်က နိုင်ငံတော်အစိုးရ များသည် ပြည်သူလူထုအား လူထုကျန်းမာရေးဆိုင်ရာ အရေးပေါ်အခြေအနေများကို အသိပေးရန် တာဝန်ရှိပြီး အများပြည်သူအား အသုံးဝင်သော ၊ အချိန်နှင့် တစ်ပြေးညီဖြစ်သော ၊ မှန်ကန်သော၊ တိကျသော ၊ သင့်တော် အသုံးဝင်သော သတင်းအချက်အလက်များကို ချက်ခြင်း ထုတ်ပြန်ပေးနိုင်သည့် ထိရောက်သော အရေးပေါ်စနစ် အကောင်အထည်ဖော်ပေးရန် လိုအပ်ကြောင်း တွေ့ရှိရသည်'³⁸။

³⁴ ARTICLE 19, 'A healthy knowledge: Right to information and the right to health', 27 September 2012, <https://www.article19.org/resources/healthy-knowledge-right-information-right-health/>.
³⁵ UN, International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, Article 12, https://treaties.un.org/doc/Treaties/1976/01/19760103%2009-57%20PM/Ch_IV_03.pdf.
³⁶ OHCHR, Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR) general comment no. 14: The right to the highest attainable standard of health (Art. 12), 11 August 2000, available at: <https://www.refworld.org/pdfid/4538838d0.pdf>.
³⁷ OHCHR, Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR) general comment no. 14: The right to the highest attainable standard of health (Art. 12), 11 August 2000, <https://www.refworld.org/pdfid/4538838d0.pdf>.
³⁸ UN Human Rights Council, Report of the Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health, Anand Grover. Addendum: Mission to Japan, A/HRC/23/41/Add.3, 31 July 2013, https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session23/A-HRC-23-41-Add3_en.pdf.

သတင်းအချက်အလက်များကို တင်ကြိုထုတ်ပေးရန် ပျက်ကွက်ခြင်း

မြန်မာနိုင်ငံ၏ ဥပဒေမူဘောင်သည် သတင်းအချက်အလက်များကို တင်ကြိုထုတ်ပြန်ပေးရန် အထောက်အကူပြုနိုင်ခြင်း မရှိပါ။ ၂၀၁၉ ခုနှစ် ဇူလိုင်လ အစီရင်ခံစာတွင် ARTICLE 19 က မြန်မာ့ဥပဒေများ၌ သတင်းအချက်အလက် အချို့အဝက်ကိုသာ ချိတ်ဆက် ရယူနိုင်ကြောင်း ခွင့်ပြုထားသည့် ပုဒ်မအချို့အဝက်သာ ပါဝင်ပြီး သတင်းအချက်အလက် ရယူပိုင်ခွင့်ကို ခြုံငုံအာမခံချက်ပေးသည့် မူဘောင် မရှိကြောင်း ကောက်ချက်ပြုခဲ့သည်။ ထိုမျှသာမက တည်ဆဲဥပဒေများတွင် သတင်းအချက်အလက် ရယူပိုင်ခွင့်ကို ပိတ်ပင်ထားသည့် ဥပဒေများအား ပြုပြင်ပယ်ဖျက်ပြီး ခြုံငုံပြည့်စုံသည့် သတင်းအချက်အလက် ရယူပိုင်ခွင့်ဥပဒေကို ပြဋ္ဌာန်းပေးရန် အကြံပြုထားသည့်အပြင် တိတ်တဆိတ် အသိပေး တိုင်ကြားသူအား (whistleblower) အကာအကွယ်ပေးရန် အရေးတကြီးလိုအပ်နေကြောင်း ထောက်ပြခဲ့သည်³⁹။

သို့ရာတွင် လတ်တလော ဥပဒေများက ပွင့်လင်းမြင်သာမှုဆိုင်ရာ စိုးရိမ်ပူပန်မှုများ မြင့်တက်လာစေသည်။ ၂၀၁၉ ခုနှစ် နှောင်းပိုင်းက ပြဋ္ဌာန်းခဲ့သော အမျိုးသား မှတ်တမ်း နှင့် မော်ကွန်း ဥပဒေတွင် ပွင့်လင်းမှုကို အားပေးရမည့်အစား အစိုးရ လျှို့ဝှက်ချက်များဆိုသည့် အမြစ်တွယ်နေသည့် အယူအဆအတိုင်းသာ ဖြစ်နေကြောင်း တွေ့ရသည်။ ယင်းတွင် အမျိုးအစားသတ်မှတ်ရန် ရှည်လျားသည့် ကာလအပိုင်းအခြားသတ်မှတ်ချက်များ ပါဝင်ပြီး ခွင့်ပြုချက်မရှိဘဲ သတင်း အချက်အလက် ရယူသူများကို ရာဇဝတ်ပြစ်မှုများ သတ်မှတ်ထားသည်။ အဆိုပါ ဥပဒေသည် သတင်းအချက်အလက် ရယူပိုင်ခွင့် မူဘောင် တိုးတက်ကောင်းမွန်စေရန် တစ်စုံတစ်ရာ အထောက်အကူမပြုနိုင်သကဲ့သို့ အချက်အလက် ထုတ်ဝေစာများကို ချိတ်ဆက်ရယူနိုင်ခြင်း နှင့် တင်ကြိုထုတ်ပြန်နိုင်ခြင်းစသည် အရေးပါသည့် ပွင့်လင်းမြင်သာမှု မူဝါဒများ တိုးတက်ကောင်းမွန်စေခြင်းကိုလည်း ပံ့ပိုးပေးနိုင်ခြင်း မရှိပါ။

ကပ်ရောဂါ အစောပိုင်းကာလများတွင် လူ့အခွင့်အရေးအဖွဲ့အစည်းများက နိုင်ငံတွင်း COVID-19 ရောဂါပိုးကူးစက်ခံရသူ အရေအတွက်နှင့် ပတ်သက်၍ အစိုးရ၏ ပွင့်လင်းမြင်သာမှု မရှိခြင်းအတွက် စိုးရိမ်ပူပန်ခဲ့ကြသည် ⁴⁰ ။ အချို့နေရာများတွင် သတင်းထောက်များ ဝင်ရောက်သတင်းရယူခွင့်ကို ငြင်းပယ်ခံရခြင်းကြောင့် ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ်နှင့် ပတ်သက်၍ စဉ်ဆက်မပြတ် ထွက်ပေါ်လာသော အချက်အလက်များကို သတင်းရေးသားနိုင်ရန် အခက်အခဲ တွေ့ခဲ့ကြသည် ⁴¹ ။ ယင်းအချိန်မှစတင်၍ မြန်မာနိုင်ငံအစိုးရသည် သတင်းအချက်အလက်များထုတ်ပြန်ရာတွင် ပိုမိုလျှင်မြန်သွက်လက်လာပြီး ကပ်ရောဂါကူးစက်မှု တုန့်ပြန်ဆောင်ရွက်ချက်များမှာ ပွင့်လင်းမြင်သာမှု ပိုမိုအားကောင်းလာခဲ့သည်။ ကျန်းမာရေးနှင့်

³⁹ ARTICLE 19, 'Report: The right to information and natural resources in Myanmar', 31 July 2019, available at: <https://www.article19.org/resources/myanmar-the-right-to-information-and-natural-resources/>.
⁴⁰ Phil Robertson, Human Rights Watch, 'Myanmar Denials Define COVID-19 Response', 17 March 2020, available at: hrw.org/news/2020/03/17/myanmar-denials-define-covid-19-response.
⁴¹ See, e.g., Lapyae Ko, Facebook post, 23 January 2020, available at: <https://www.facebook.com/100009392004396/posts/2560218004301241/>; Hein Thar, 'Blocked numbers and no access: the challenges of reporting a pandemic', *Frontier*, 6 July 2020, available at: <https://www.frontiermyanmar.net/en/blocked-numbers-and-no-access-the-challenges-of-reporting-a-pandemic/>.

အားကစားဝန်ကြီးဌာန၏ စောင့်ကြည့် သတင်းထုတ်ပြန်ချက် 'Surveillance Dashboard' တွင် စစ်ဆေးသည့် နမူနာ ၊ ပြန်လည်ကောင်းမွန်လာသူများ၊ စောင့်ကြည့်လူနာ နှင့် သေဆုံးသူအရေအတွက် တို့ကို ထုတ်ပြန်ကြေညာပေးသည်⁴²။ သီးခြားစာမျက်နှာတစ်ခုတွင် တိုင်းနှင့်ပြည်နယ်အလိုက် COVID-19 ကာကွယ်တိုက်ဖျက်ရေး လုပ်ငန်းများအကြောင်း အသေးစိတ်ဖော်ပြထားသည်။ မည်သို့ပင်ဆိုစေကာမူ မြန်မာနိုင်ငံ၏ ဥပဒေမူဘောင်တွင် ထိရောက်သော COVID-19 ကာကွယ်တိုက်ဖျက်ရေး လုပ်ငန်းစဉ်အတွက် ရှိသင့်ရှိထိုက်သော ပွင့်လင်းမြင်သာမှုအဆင့်ကို ပံ့ပိုးပေးနိုင်ရန် လစ်ဟာချက်များ ရှိနေဆဲဖြစ်သည်⁴³။

ကပ်ရောဂါ ကာလအတွင်း အစိုးရ ဌာနဆိုင်ရာ သတင်းအချက်အလက်များအား ဝေမျှခြင်းသည် ထိရောက်သည့် ပြည်သူ့ကျန်းမာရေး လုပ်ငန်းစဉ်အတွက် လိုအပ်သည့် အစိတ်အပိုင်းဖြစ်သည်။ အနည်းဆုံးအဆင့်အနေဖြင့် နိုင်ငံတော်အစိုးရသည် ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ် ကူးစက်ခံရသည့် လူနာများ နှင့် သေဆုံးသူ အရေအတွက် များနှင့်တကွ နမူနာစစ်ဆေးမှုများ၊ လုပ်ဆောင်ပေးနေမှုများ၊ ဆေးဝါးစမ်းသပ်မှုများ နှင့် အရေးပေါ် စီမံဆောင်ရွက်မှုများကို ထုတ်ပြန်ကြေညာသင့်ပါသည်။ ထိုသို့ထုတ်ပြန်ရာတွင် စာချုပ်စာတမ်းများ၊ ရန်ပုံငွေများ၊ ချေးငွေများ ၊ ကုမ္ပဏီများအား ထောက်ပံ့မှု၊ နှင့် အခြားသော ကပ်ရောဂါကူးစက်မှု တားဆီးကာကွယ်ရေးဆိုင်ရာ လုပ်ဆောင်မှုအားလုံးကို အသေးစိတ် ထုတ်ပြန်သင့်သည်။ အစိုးရအဖွဲ့အစည်းများရှိ ကော်မတီများတွင် သိပ္ပံပညာ၊ စီးပွားရေး သို့မဟုတ် အခြားသော အကြံဉာဏ်များ ပေးအပ်နေသည့် အဖွဲ့ဝင်များ၏ အမည်များနှင့် ကိုယ်ရေးအကျဉ်းများ ၊ အစည်းအဝေးမှတ်တမ်းများ ၊ အလုပ်စာရွက်စာတမ်းများ နှင့် အစိုးရအား ပေးအပ်သည့် အကြံဉာဏ်များ စသည်အချက်အလက်များကိုလည်း ထုတ်ပြန်သင့်သည်။ ထို့အပြင် အုပ်ချုပ်ရေး၊ လူ့အခွင့်အရေး နှင့် တရားဥပဒေ စိုးမိုးရေးဆိုင်ရာ အချက်အလက်များသည်လည်း အများပြည်သူ ကြည့်ရှုနိုင်စေရန် ပြုလုပ်ထားသင့်သည်⁴⁴ ။

မြန်မာနိုင်ငံတော်အစိုးရသည် အချို့သော အချက်အလက်များကို အများပြည်သူသို့ ထုတ်ပြန်ပေးခဲ့သည်။ COVID-19 ကူးစက်ရောဂါ ကာကွယ်တိုက်ဖျက်ရေးကို လုပ်ဆောင်နေကြသော ကော်မတီအဖွဲ့ဝင်များကို အများပြည်သူသိရှိစေရန် ထုတ်ပြန်ပေးခြင်းဖြင့် အစိုးရ ၏ဆုံးဖြတ်ချက် ချမှတ်ဆောင်ရွက်နေသူများ၏ တာဝန်ယူမှု ၊ တာဝန်ခံမှုကို သေချာစေသည်။ COVID-19 ဆိုင်ရာ အစည်းအဝေးများ အကြောင်းကို နိုင်ငံပိုင်သတင်းစာများတွင် မကြာခဏ ထုတ်ပြန်ပေးကြောင်း တွေ့ရသည်⁴⁵။ သို့ရာတွင် အစိုးရသည် အစည်းအဝေးမှတ်တမ်းများ၊ အလုပ်စာရွက်စာတမ်းများ

⁴² မြန်မာနိုင်ငံ ၊ ကျန်းမာရေးနှင့် အားကစားဝန်ကြီးဌာန ဝဘ်ဆိုဒ် - <https://mohs.gov.mm/page/2966>.
⁴³ COVID-19 ကပ်ရောဂါကာလအတွင်း သတင်းအချက်အလက်သိရှိပိုင်ခွင့်နှင့် ပတ်သက်၍ ပိုမိုသိလိုပါက ARTICLE 19, 'Ensuring the Public's Right to Know in the COVID-19 Pandemic,' May 2020, available at: <https://www.article19.org/wp-content/uploads/2020/05/Ensuring-the-Publics-Right-to-Know-in-the-Covid-19-Pandemic-Final-13.05.20.pdf>.
⁴⁴ ARTICLE 19, 'Ensuring the Public's Right tKnow in the COVID-19 Pandemic,' May 2020, available at: <https://www.article19.org/wp-content/uploads/2020/05/Ensuring-the-Publics-Right-to-Know-in-the-Covid-19-Pandemic-Final-13.05.20.pdf>.
⁴⁵ See, e.g., Global New Light of Myanmar, 'Inter-ministerial coordination committee meets for preventing 2019 Novel Coronavirus', 13 February 2020, available at: <https://www.globalnewlightofmyanmar.com/inter-ministerial-coordination-committee-meets-for-preventing-2019-novel-coronavirus/>; Global New Light of Myanmar, 'Central Committee on Prevention, Control and Treatment on COVID-19 holds 2nd meeting', 24 April 2020, available at:

သို့မဟုတ် ကျွမ်းကျင်သူများက အစိုးရကို ပေးအပ်သည့် အကြံဉာဏ်များဆိုင်ရာ စာရွက်စာတမ်းများကို အများပြည်သူ လက်လှမ်းမီ သိရှိနိုင်စေရန်အလို့ငှာ ထုတ်ပြန်ပေးရန် ပျက်ကွက်နေသည်။ ယင်းအချက်က မြန်မာနိုင်ငံသည် ကျွမ်းကျင်သူများက ပေးအပ်သည့် အကြံဉာဏ်များကို လိုက်နာမှုများ၊ များစွာသော မူဝါဒ ချမှတ် လုပ်ဆောင်နေမှု စသည်တို့ကို အများပြည်သူအနေဖြင့် သိရှိနိုင်ရန် အတားအဆီးဖြစ်နေပါသည်။

မြန်မာနိုင်ငံသည် COVID-19 ကြောင့် စီးပွားရေး ထိခိုက်မှု အကျိုးဆက်များကို လျော့နည်းစေရန် ကြီးမားသည့် စီးပွားရေးနှိုးဆွမှု အစီအစဉ်ကို အားထုတ်လုပ်ဆောင်နေပါသည်။⁴⁶ သို့ရာတွင် စီးပွားရေးနှိုးဆွခြင်း အစီအစဉ်ဆိုင်ရာ သတင်း အချက်အလက်များအား တစ်ပြေးညီထုတ်ပြန်ခြင်း မရှိကြောင်း တွေ့ရှိရပါသည်။ အစိုးရချေးငွေရရှိသည့် စီးပွားရေး လုပ်ငန်းများ အမည်စာရင်းကို အချို့အချိန်များတွင် ထုတ်ပြန်မှုများ⁴⁷ ရှိသကဲ့သို့ အချို့အချိန်များတွင် ထုတ်ပြန်ခြင်း မရှိကြောင်း⁴⁸ တွေ့ရသည်။ ဤထူးခြားသည့် စီးပွားရေး နှိုးဆွမှု အစီအစဉ်ဆိုင်ရာ အချက်အလက်များအား အသေးစိတ် ထုတ်ပြန်ခြင်းဖြင့် အများပြည်သူက အဆိုပါအစီအစဉ်ကို စောင့်ကြည့်နိုင်သောကြောင့် အကျင့်ပျက် ခြစားမှုများကို ရှောင်လွှဲနိုင်သဖြင့် အခြေခံလုပ်ဆောင်သင့်သည့် အချက်ဖြစ်သည်။

အရေးပေါ်တားမြစ်ချက်များကို ကြပ်မတ်ဆောင်ရွက်ရာတွင် တရားဥပဒေစိုးမိုးရေး လုပ်ငန်းဆိုင်ရာ အချက်အလက်များ မရရှိနိုင်သေးသောကြောင့် သတင်းထောက်များနှင့် လူ့အခွင့်အရေး အဖွဲ့အစည်းများအနေဖြင့် ကပ်ရောဂါနှင့်ဆက်စပ် ဖမ်းဆီးအရေးယူမှုများ အတိုင်းအတာကို ခန့်မှန်းရုံသာ လုပ်ဆောင်နိုင်ပါသည်။ ပွင့်လင်းမြင်သာမှု မရှိခြင်းနှင့် အချက်အလက်များ တင်ကြိုထုတ်ပြန်သည့် အလေ့အထ မရှိခြင်းတို့ကြောင့် အစိုးရအနေဖြင့် ပြည်သူ့ကျန်းမာရေး လုပ်ငန်းများ လုပ်ဆောင်ရာတွင် တာဝန်ခံမှု ရှိမရှိကို သုံးသပ်ရန် ခက်ခဲပါသည်။

ကူးစက်ရောဂါများ ကာကွယ်နှိမ်နင်းရေး ဥပဒေ

COVID-19 ကမ္ဘာ့ကပ်ရောဂါ ဖြစ်ပွားနေစဉ်ကာလအတွင်း မြန်မာနိုင်ငံအစိုးရသည် အများပြည်သူအနေဖြင့် ကပ်ရောဂါဆိုင်ရာ အခြေအနေများကို ဝေမျှရာတွင် အခက်အခဲဖြစ်စေမည့် ဥပဒေကို ရေးဆွဲခဲ့သည်။ အစိုးရသည် ပြည်သူတစ်ဦးတစ်ယောက် အနေဖြင့် ကူးစက်မြန်ရောဂါနှင့် ပတ်သက်သော စိုးရိမ်ပူပန်မှုများကို

<https://www.globalnewlightofmyanmar.com/central-committee-on-prevention-control-and-treatment-on-covid-19-holds-2nd-meeting/>.

⁴⁶ Charltons, COVID-19 Myanmar Relief Measures, available at: <https://www.charltonsmyanmar.com/covid-19-myanmar-relief-measures/>.

⁴⁷ ဥပမာ - ဟိုတယ်နှင့် ခရီးသွားလာရေးဝန်ကြီးဌာနကို ကြည်ရန် - <https://tourism.gov.mm/coronavirus-disease-2019-covid-19-announcement/>; ဟိုတယ်နှင့် ခရီးသွားလာရေးဝန်ကြီးဌာန - <https://www.facebook.com/402576259861147/posts/3023014547817292/>.

⁴⁸ ဥပမာ - ဟိုတယ်နှင့် ခရီးသွားလာရေးဝန်ကြီးဌာနကို ကြည်ရန် - https://tourism.gov.mm/announcement_9th_april/.

ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခြင်းအား တားမြစ်နိုင်သည့် ဥပဒေကို ရေးဆွဲခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်⁴⁹ ။ ဖေဖော်ဝါရီလလယ်တွင် ကူးစက်ရောဂါများ ကာကွယ်နှိမ်နင်းရေးဥပဒေကြမ်း ကို ပြည်သူများ အကြံပြုချက်ပေးပို့ရန် နိုင်ငံပိုင်သတင်းစာများတွင် ထည့်သွင်း ဖော်ပြခဲ့သည်။ ဥပဒေကြမ်း ပုဒ်မ - ၂၀ တွင် ကျန်းမာရေးနှင့် အားကစား ဝန်ကြီးဌာနက လုပ်ပိုင်ခွင့်အပ်နှင်းခြင်းခံရသော အဖွဲ့အစည်း သို့မဟုတ် ကျန်းမာရေးအရာရှိသည် ကူးစက်ရောဂါ သို့မဟုတ် ကူးစက်မြန်ရောဂါ ဖြစ်ပွားမှုနှင့် စပ်လျဉ်း၍ အများပြည်သူ အထိတ်တလန့်ဖြစ်စေနိုင်မည့် သတင်းရယူခြင်း၊ ပြောဆိုခြင်း၊ ရေးသားခြင်း သို့မဟုတ် သတင်းထုတ်ပြန်ခြင်း မပြုရန် ကာလသတ်မှတ်၍ တားမြစ်ပိတ်ပင်နိုင်သည် ဟု အခွင့်အာဏာ ပေးအပ်ထားသည်။ ပထမအကြိမ် ကျူးလွန်သူများမှာ ဒဏ်ငွေ ၅၀၀၀၀ ကျပ်မှ ၁၀၀၀၀၀ ကျပ်အထိ ၊ ဒုတိယအကြိမ်ထပ်မံကျူးလွန်သူများမှာ ၆ လအထိ ထောင်ဒဏ် နှင့် ဒဏ်ငွေ ၃၀၀၀၀၀ ကျပ် မှ ၅၀၀၀၀၀ ကျပ်အထိ ပေးဆောင်ရမည်ဖြစ်သည်။

ယင်းဥပဒေကြမ်းကို ထုတ်ပြန်ကြေညာသည့်အချိန်က ပြည်သူ့လွှတ်တော်တွင် မဲခွဲဆုံးဖြတ်ခြင်း မပြုရသေးပေ။ အထက်တွင် ပြဆိုခဲ့သည့်အတိုင်း ကျယ်ပြန့်သည့် အဓိပ္ပါယ်သတ်မှတ်ချက်ပါဝင်သော ပုဒ်မများသည် နိုင်ငံတကာ လူ့အခွင့်အရေးဥပဒေများ နှင့် ကိုက်ညီခြင်းမရှိပဲ မကြာခဏ တစ်လွဲအသုံးပြုနိုင်ပါသည်။ အရေးယူခြင်းခံရသည့် လူပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးချင်းစီ၏ လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကို ချိုးဖောက်ခြင်း ဖြစ်သည့်အပြင် ယင်းကဲ့သို့သော ဥပဒေသည် အများပြည်သူတို့၏ သတင်း အချက်အလက် ရယူပိုင်ခွင့်ကို အတားအဆီးဖြစ်စေပါသည်။

အင်တာနက် ချိတ်ဆက်မှုကို ပိတ်ဆို့ခြင်း

ဇွန်လ ၂၁ ရက်၊ ၂၀၂၀ ခုနှစ်သည် မြန်မာနိုင်ငံတွင်းရှိ ရခိုင်ပြည်နယ်နှင့် ချင်းပြည်နယ်တို့တွင် အင်တာနက် ဖြတ်တောက်ထားမှု တစ်နှစ်တိတိ ပြည့်မြောက်သော နေ့ဖြစ်သည်⁵⁰။ ၂၀၂၀ ခုနှစ် ဩဂုတ်လတွင် မြန်မာနိုင်ငံအစိုးရသည် အမိန့်စာထုတ်ပြန်၍ မြို့နယ်အားလုံးတွင် 2G အင်တာနက် အသုံးပြုခွင့် ပြုခွဲသော်လည်း အစောပိုင်း သတင်းပေးပို့မှုများအရ အင်တာနက်လိုင်းများ အလွန်နှေးကွေးနေပြီး တယ်လီဖုန်းအသုံးပြုသူများအနေဖြင့် ဝတ်စာမျက်နှာများကြည့်ရှုနိုင်ခြင်း သို့မဟုတ် အက်ပလီကေးရှင်းများ အသုံးပြုနိုင်ခြင်း မရှိသောကြောင့် အစိုးရ၏ မူဝါဒပြောင်းလဲမှု အတိုင်းအတာကို မေးခွန်းထုတ်နေကြသည်⁵¹ ။ ရခိုင်ဒေသတွင် ကိုဗစ်ရောဂါပိုး ကူးစက်မှုအရေအတွက် တိုးမြင့်လာသည်ကို ကြည့်ခြင်းဖြင့် အဆိုပါဒေသတွင် အင်တာနက်အပြည့်အဝ ပြန်လည်သုံးစွဲခွင့် ရရှိရန် အရေးတကြီးလိုအပ်နေကြောင်း ဖော်ပြနေသည်⁵²။

⁴⁹ ARTICLE 19, 'Myanmar: Restriction on expression in communicable diseases bill would undermine COVID-19 response', 12 May 2020, available at: <https://www.article19.org/resources/myanmar-restriction-on-expression-in-communicable-diseases-bill-would-undermine-covid-19-response/>.

⁵⁰ ARTICLE 19, 'Myanmar: One year on, Internet shutdown imperils human rights in Myanmar', 19 June 2020, available at: <https://www.article19.org/resources/myanmar-one-year-on-internet-shutdown-imperils-human-rights-in-myanmar/>.

⁵¹ Lei Lei, 'Myanmar Govt Restores Internet in Rakhine, Locals Complain of Weak Signal', *Irrawaddy*, 5 August 2020, available at: <https://www.irrawaddy.com/news/burma/myanmar-govt-restores-internet-rakhine-locals-complain-weak-signal.html>.

⁵² Dr Nay Lin Tun, 'Rakhine is in a State of Emergency', *Frontier*, 24 August 2020, available at: <https://www.frontiermyanmar.net/en/rakhine-is-in-a-state-of-emergency/>; Kaung Hset Naing, 'Complacency turns to fear

အင်တာနက်ပိတ်ဆို့ခြင်းကြောင့် မိုဘိုင်းဖုန်းများကတစ်ဆင့် အင်တာနက် ချိတ်ဆက်အသုံးပြုနေရသည့် မြန်မာနိုင်ငံအနောက်ခြမ်းတွင် နေထိုင်ကြသော ပြည်သူများအနေဖြင့် သင့်လျော်သည့် ပြည်သူ့ ကျန်းမာရေးဆိုင်ရာ အချက်အလက်များကို ရယူရန် ကြီးစွာ အခက်အခဲဖြစ်စေသည်⁵³ ။ လူသားချင်းစာနာထောက်ထားမှု ဆိုင်ရာ အကူအညီပေးရေး အဖွဲ့အစည်းများက အင်တာနက် ပိတ်ဆို့ထားသည့် ဒေသများမှ ပြည်သူများသည် COVID-19 ကပ်ရောဂါကို သတိမမိခြင်း မရှိကြောင်း အစီရင်ခံခဲ့ကြသည်⁵⁴ ။ ရခိုင်အမျိုးသားဒီမိုကရေစီ အဖွဲ့ချုပ် ပါတီ လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ် ဦးထွဋ်မြတ်က “ကျွန်တော့ မဲဆန္ဒနယ်က ပြည်သူတွေကို COVID-19 အကြောင်း စကားပြောကြည့်တဲ့အခါ ကမ္ဘာ့ကပ်ရောဂါ ဆိုတာ ဘာလဲ ဆိုတာကနေ စပြီး ရှင်းပြရတယ်။ လူချင်းခပ်ခွာခွာနေတယ် ဆိုတာ ဘာကိုခေါ်တယ် ၊ လက်ကို ဘယ်လို သေသေချာချာ ဆေးရမယ် ဆိုတာတွေ ရှင်းပြရတယ်” ဟုပြောပြခဲ့သည်⁵⁵။ အင်တာနက် ဖြတ်တောက်မှုနှင့် ပတ်သက်၍ အရေးဆိုကြသူများက အင်တာနက်ပိတ်ဆို့မှုကြောင့် ပြည်သူလူထုအနေဖြင့် လုံခြုံရေး ၊ ကျန်းမာရေးဆိုင်ရာ သတင်းအချက်အလက်များမရရှိခြင်း၊ အရေးပေါ်အခြေအနေဖြစ်ပေါ်လာပါက ပြည်သူများအချင်းချင်း ဆက်သွယ်နိုင်မှု မရှိခြင်း၊ ကျန်းမာရေး စောင့်ရှောက်မှုကို အဟန့်အတားဖြစ်စေခြင်း၊ ကျေးလက်ဒေသများတွင် လုပ်ငန်းများ ဆောင်ရွက်ခြင်း၊ အကူအညီပေးခြင်းတို့ ဆောင်ရွက်ရန် ခက်ခဲခြင်း နှင့် သတင်းထောက်များ၊ လူ့အခွင့်အရေး အဖွဲ့အစည်းများအနေဖြင့် ဖြစ်ပွားနေသည့် လူ့အခွင့်အရေး ချိုးဖောက်မှုများကို မှတ်တမ်းရယူနိုင်ရန် ခက်ခဲခြင်း တို့ဖြစ်စေကြောင်း ထပ်ခါ ထပ်ခါ ထောက်ပြခဲ့ကြသည်⁵⁶ ။ အင်တာနက် ဖြတ်တောက်ခြင်းဖြင့် မြေမြုပ်မိုင်းများ နှင့် ပေါက်ကွဲရေးပစ္စည်းများအား အဝေးထိန်းစနစ်နှင့် ဖောက်ခွဲခြင်းမှ တားဆီးနိုင်ရန် ဟူသော အစိုးရ၏အကြောင်းပြချက်၏ အမှန်တကယ် ထိရောက်မှု ရှိမရှိကို သံသယဖြစ်ဖွယ်ရာ ဖြစ်ပါသည်⁵⁷။

၂၀၂၀ ခုနှစ် မတ်လတွင် ကုလသမဂ္ဂ လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ဆိုင်ရာ ကျွမ်းကျင်သူများ၊ Inter-American Commission for Human Rights နှင့် ဥရောပ လုံခြုံရေးနှင့် ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ရေးအဖွဲ့ (Organization for Security and Co-operation in Europe) တို့ပူးပေါင်း၍ ပြည်သူ့ကျန်းမာရေး ဆိုင်ရာ အရေးပေါ်အခြေအနေများ ကြုံတွေ့ရသည့်အခါ အင်တာနက်ချိတ်ဆက်မှု အထူးသဖြင့် အရေးပါပုံကို အလေးအနက်တိုက်တွန်းထားသည့်

in Rakhine State amid fresh COVID-19 outbreak’ *Frontier*, 23 August 2020, available at: <https://www.frontiermyanmar.net/en/complacency-turns-to-fear-in-rakhine-state-amid-fresh-covid-19-outbreak/>.

⁵³ Freedom House, ‘Freedom on the Net 2018: Myanmar,’ available at: <https://freedomhouse.org/report/freedomnet/2018/myanmar>.

⁵⁴ Human Rights Watch, ‘Myanmar: End World’s Longest Internet Shutdown’, 19 June 2020, available at: <https://www.hrw.org/news/2020/06/19/myanmar-end-worlds-longest-internet-shutdown>.

⁵⁵ Isobel Asher Hamilton, ‘Myanmar has had an internet blackout for a year. Some of its citizens still don’t know there’s a pandemic’, *Business Insider*, 25 June 2020, available at: <https://www.businessinsider.com/myanmar-internet-shutdown-people-unaware-coronavirus-pandemic-2020-6>.

⁵⁶ ARTICLE 19, ‘Briefing Paper: Myanmar’s Internet Shutdown in Rakhine and Chin States’, 2 August 2019, available at: <https://www.article19.org/resources/briefing-myanmars-internet-shutdown-in-rakhine-and-chin-states/>.

⁵⁷ Human Rights Watch, Myanmar: End Unlawful Internet Restrictions, 27 July 2020, available at: <https://www.hrw.org/news/2020/07/27/myanmar-end-unlawful-internet-restrictions#>.

သဘောထား ကြေညာချက်တစ်စောင် ထုတ်ပြန်ခဲ့သည်။ ၎င်းတို့က နိုင်ငံအားလုံးအား ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ် ကူးစက်ပြန့်ပွားနေစဉ် အတောအတွင်း ‘ဖြစ်နိုင်သမျှ အမြန်ဆုံး နှင့် အကျယ်ပြန့်ဆုံး အင်တာနက်ကွန်ယက်ချိတ်ဆက်မှု ချက်ခြင်း ရရှိစေရန်’ ချက်ခြင်းလုပ်ဆောင်ပေးရမည်ဖြစ်ကြောင်းနှင့် “အင်တာနက် ချိတ်ဆက်မှုအား နိုင်ငံတော်လုံခြုံရေးကို အကြောင်းပြု၍ ပိတ်ဆို့ခြင်း မပြုလုပ်သင့်ကြောင်း အလေးအနက်ပြောဆို” ခဲ့ကြသည်⁵⁸။

လူ့အခွင့်အရေးကောင်စီက အွန်လိုင်းမှ သတင်းအချက်အလက်များ ချိတ်ဆက်ရယူခြင်း သို့မဟုတ် ဖြန့်ဖြူးခြင်းကို အနှောင့်အယှက်ပြုရန် ရည်ရွယ်ချက်ရှိရှိ လုပ်ဆောင်မှုများအား ထပ်ခါတလဲလဲ ကန့်ကွက်ခဲ့ပြီး နိုင်ငံများအနေဖြင့် ယင်းသို့ ပြုလုပ်ခြင်းမှ ရှောင်ကျဉ်ရန် တိုက်တွန်းခဲ့သည်⁵⁹ ။ မြန်မာနိုင်ငံတွင်း လူ့အခွင့်အရေးကိစ္စရပ်များဆိုင်ရာ အထူးကိုယ်စားလှယ်က မြန်မာနိုင်ငံတော်အစိုးရအား လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုဆိုင်ရာ စိုးရိမ်မှုများကြောင့် “တယ်လီဖုန်းအင်တာနက်လိုင်းများ ဖြတ်တောက်ရန် ဆုံးဖြတ်ချက်အား အမြန်ဆုံးပယ်ဖျက်ပေးရန်” တိုက်တွန်းခဲ့သည်⁶⁰ ။ ARTICLE 19 သည် တယ်လီဖုန်းအင်တာနက်လိုင်းများ အမြန်ဆုံး ပြန်လည်ဖွင့်လှစ်ပေးရန် နှင့် ယင်းကဲ့သို့ ဖြတ်တောက်မှုမျိုးကို ဥပဒေအရ ခွင့်ပြုထားသော ဆက်သွယ်ရေးဥပဒေ ပုဒ်မ - ၇၇ ကို ပယ်ဖျက်ရန် အခါများစွာ တိုက်တွန်းခဲ့သည်⁶¹ ။ ယခုဖြစ်ပွားနေသည့် ကပ်ရောဂါအခြေအနေအရ အဆိုပါ အင်တာနက်ဖြတ်တောက်မှုကို ရပ်ဆိုင်းရန် ပို၍ပင် အရေးကြီးလာပြီဖြစ်ပါသည်။

တိုင်းရင်းသားသတင်းမီဒီယာ ဝတ်ဆိုးများအား ပိတ်ဆို့ခြင်း

၂၀၂၀ ခုနှစ် မတ်လတွင် ဆက်သွယ်ရေးနှင့် သယ်ယူပို့ဆောင်ရေး ဝန်ကြီးဌာန (‘MOTC’) က မြန်မာနိုင်ငံတွင်းရှိ တယ်လီဖုန်းဆက်သွယ်ရေး အော်ပရေတာများကို ဝတ်ဆိုး ၂၂၀ ခုအား ဝင်ရောက်ကြည့်ရှု ခြင်းမပြုနိုင်စေရန် ပိတ်ဆို့ရန် ညွှန်ကြားခဲ့သည်။ ယင်းတို့တွင် မြန်မာ့တပ်မတော်၏ ဥပဒေနှင့် မလျော်ညီသော လုပ်ဆောင်မှုများအား ရေးသား ဖော်ပြနေခဲ့သည့် တိုင်းရင်းသား သတင်းမီဒီယာ ဝတ်ဆိုးများ ပါဝင်သည်⁶² ။ ဆက်သွယ်ရေးဦးစီးဌာန ညွှန်ကြားရေးမှူးချုပ် ဦးမျိုးဆွေက အဆိုပါ အမိန့် ညွှန်ကြားချက်သည် COVID-19 နှင့်ဆက်စပ်၍ သတင်းတုများကို

⁵⁸ David Kaye, Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression; Harlem Désir, OSCE Representative on Freedom of the Media and Edison Lanza, IACHR Special Rapporteur for Freedom of Expression, ‘COVID-19: Governments must promote and protect access to and free flow of information during pandemic – International experts’, 19 March 2020, available at: <https://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25729&LangID=E>.
⁵⁹ Human Rights Council, ‘The promotion, protection and enjoyment of human rights on the Internet’, UN Doc A/HRC/32/L.20, 27 June 2016, para 10.
⁶⁰ Yanghee Lee, ‘Myanmar: UN expert ‘fears for civilians’ after Internet shutdown’, 24 June 2019, available at: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24733&LangID=E>.
⁶¹ ARTICLE 19, ‘Briefing Paper: Myanmar’s Internet Shutdown in Rakhine and Chin States’, 2 August 2019, available at: <https://www.article19.org/wp-content/uploads/2019/08/2019.08.01-Myanmar-Internet-Shutdown-briefing-.pdf>.
⁶² ARTICLE 19, ‘Myanmar: Immediately lift ban on ethnic news websites’, 1 April 2020, available at: <https://www.article19.org/resources/myanmar-immediately-lift-ban-on-ethnic-news-websites/>.

တုန့်ပြန်ရန် ရည်ရွယ်ခြင်းဖြစ်သည် ဟုဖြေကြားခဲ့သည်။ သက်ဆိုင်ရာ သတင်းဝတ်ဆိုင်များအား ARTICLE 19 ၏ သုံးသပ်ချက်အရ ၎င်းတို့သည် အမိန့်ထုတ်ပြန်သည့်အချိန်တွင် COVID-19 နှင့်ဆက်စပ်သတင်း အနည်းငယ် သို့မဟုတ် လုံးဝဖော်ပြခဲ့ကြခြင်း မရှိကြောင်း တွေ့ရသည်⁶³။ သို့ရာတွင် အဆိုပါ သတင်းဝတ်ဆိုင်များသည် COVID-19 ဆိုင်ရာ အချက်အလက်များကို စဉ်ဆက်မပြတ်တင်ဆက်နေခြင်းကို ထောက်ရှုခြင်းဖြင့် အဆိုပါ ဝတ်ဆိုင်များမှ တစ်ဆင့် သတင်းအချက်အလက် အဓိက ရရှိနေသူများသည် ပိတ်ဆို့မှုကြောင့် ကပ်ရောဂါဆိုင်ရာ သတင်းအချက်အလက်များ ရရှိနိုင်ခြင်း မရှိနိုင်တော့ကြောင်း သိနိုင်ပါသည်။ ဇူလိုင်လတွင် အမိန့်ညွှန်ကြားချက်တစ်စောင် ထပ်မံထုတ်ပြန်၍ တယ်လီဖုန်းဆက်သွယ်ရေး အော်ပရေတာများအား နောက်ထပ် ဝတ်ဆိုင် နှစ်ခုကို ပိတ်ဆို့ရန် ညွှန်ကြားခဲ့သည်⁶⁴။ ARTICLE 19 အနေဖြင့် အဆိုပါ အမိန့်ညွှန်ကြားချက်ဖြင့် ပိတ်ဆို့ခဲ့သည့် ဝတ်ဆိုင်အမည်ကို ဖော်ထုတ်နိုင်ခြင်းမရှိခဲ့ပါ။

MOTC ၏ ညွှန်ကြားချက်များသည် လိုအပ်ချက်ရှိမှု သို့မဟုတ် အချိုးအစားမျှတမှု တို့မှ ကင်းလွတ်လျက် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းအရ တရားမျှတမှု မရှိကြောင်းတွေ့ရှိရသည်။ တရားဥပဒေကြောင်းအရ ကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းရန် အမှန်တကယ်လိုအပ်ကြောင်း ထင်ရှားပါက ဝတ်ဆိုင်တစ်ခုလုံးကို ပိတ်ဆို့ခြင်းထက် အဆိုပါ ရေးသားတင်ပြမှုများကိုသာ ဦးတည် ကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းခြင်းကဲ့သို့သော ပျော့ပြောင်းသည့် ကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းမှုများ ပြုလုပ်သင့်ပါသည်။ ဝတ်ဆိုင်တစ်ခုလုံးအား ပိတ်ဆို့ခြင်းသည် ပြင်းထန်သော အရေးယူမှုဖြစ်သောကြောင့် ရှင်းလင်းသည့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများနှင့်အညီသာ လုပ်ဆောင်သင့်သည်။ ယေဘုယျအားဖြင့် ဝတ်ဆိုင်များကို တရားရုံး၏ အမိန့် သို့မဟုတ် အခြားသော လွတ်လပ်သည့် တရားဥပဒေရေးရာ အဖွဲ့အစည်းတစ်ခုခုက ယင်းကဲ့သို့ ပိတ်ဆို့မှုသည် တရားဥပဒေအရ အမှန်တကယ် လိုအပ်ပြီး လုပ်သင့်လုပ်ထိုက်သည်ဟု ဆုံးဖြတ်ချက်မှသာ ပိတ်ဆို့သင့်သည်။ မည်သို့ပင်ဆိုစေကာမူ တယ်လီဖုန်းဆက်သွယ်ရေး အော်ပရေတာများ၊ ဝတ်ဆိုင် အော်ပရေတာများ နှင့် အရပ်ဘက်အဖွဲ့အစည်းများအပါအဝင် ယင်းကဲ့သို့ ပိတ်ဆို့မှု၏ အကျိုးသက်ရောက်မှုကို ခံစားရသူများဘက်က တရားရုံးတော်တွင် ခြေပြောဆိုနိုင်ခွင့်ရှိသင့်ပါသည်။

SIM ကတ်မှတ်ပုံတင်ခြင်း

အချက်အလက်ရယူပိုင်ခွင့်နှင့် ပတ်သက်၍ အခြားသော စိုးရိမ်ဖွယ်ရာအကြောင်းအရာတစ်ခုမှာ မြန်မာနိုင်ငံအတွင်း မကြာသေးခင်က အကောင်အထည်ဖော် ဆောင်ရွက်နေသည့် SIM ကတ်များအားလုံး မှတ်ပုံတင်ရမည် ဆိုသည့်အချက်သည် သန်းပေါင်းများစွာသော ပြည်သူများ အင်တာနက်ချိတ်ဆက် ရယူနိုင်ခွင့်ကို

⁶³ Thompson Chau, 'Telenor follows Myanmar orders to block alleged "fake news" sites', *Myanmar Times*, 31 March 2020, available at: <https://www.mmtimes.com/news/telenor-follows-myanmar-orders-block-alleged-fake-news-sites.html>.

⁶⁴ Telenor, 'Directive from authorities to block additional websites in Myanmar', 11 July 2020, <https://www.telenor.com.mm/en/article/directive-authorities-block-additional-websites-myanmar-0>.

အတားအဆီးဖြစ်စေနိုင်ပါသည်⁶⁵ ။ ၂၀၂၀ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလက စာတိုက်နှင့် ဆက်သွယ်ရေး ဦးစီးဌာနသည် မြန်မာနိုင်ငံတွင်းသုံးစွဲနေသည့် SIM ကတ်များအားလုံး ၂၀၂၀ ခုနှစ် ဧပြီလ ၃၀ ရက် နောက်ဆုံးထား၍ မှတ်ပုံတင်ရမည်ဖြစ်ကြောင်း ကြေညာခဲ့သည်⁶⁶ ။ မှတ်ပုံတင်ရာတွင် နိုင်ငံကူးလက်မှတ် သို့မဟုတ် နိုင်ငံသား စိစစ်ရေးကတ် ကဲ့သို့ သက်သေခံကတ်တစ်ခုခု လိုအပ်ပါသည်။ မြန်မာနိုင်ငံတွင်း နေထိုင်ကြသော ပြည်သူ့သန်းပေါင်းများစွာသည် တရားဝင် သက်သေခံကတ်ပြား ရရှိနိုင်ခြင်း မရှိသေးပါ။ သို့ဖြစ်ရာ ဤညွှန်ကြားချက်သည် မြန်မာနိုင်ငံတွင်း နေထိုင်သူများစွာအတွက် COVID-19 ဆိုင်ရာ သတင်းအချက်အလက်များ ရရှိနိုင်ရန် အဓိက အတားအဆီးတစ်ခု ဖြစ်လာနိုင်ပါသည်။ မှတ်ပုံတင်ထားခြင်းမရှိသော SIM ကတ်များကို ဇွန်လ ၃၀ ရက်တွင် ပိတ်သိမ်းလိုက်ရာ တယ်လီဖုန်းအော်ပရေတာ တစ်ခုဖြစ်သော တယ်လီနောက သန်းပေါင်းများစွာသော အသုံးပြုသူများ၏ တယ်လီဖုန်းဆက်သွယ်ရေး လိုင်းများ ပြတ်တောက်သွားမည် ဟုပြောဆိုခဲ့သည်⁶⁷ ။

လိုင်စင်ရယူခြင်းနှင့် မှတ်ပုံတင်ရန် လိုအပ်ခြင်းသည် နိုင်ငံတကာ လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့် စံချိန်စံညွှန်းများနှင့် ကိုက်ညီခြင်း မရှိပါ။ ၂၀၁၁ ခုနှစ် လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်နှင့် အင်တာနက်ဆိုင်ရာ ပူးတွဲကြေညာချက်တွင် မှတ်ပုံတင်ခြင်းနှင့် ဝန်ဆောင်မှုရရှိရန် အခြားသော သတ်မှတ်ချက်များ ကန့်သတ်ထားခြင်းကဲ့သို့သော တားမြစ်ချက်များသည် အဆိုပါ တားမြစ်ချက်များအား အဆင့်သုံးဆင့် ဆန်းစစ်ခြင်းဖြစ်သည့် ဥပဒေဖြင့် ခွင့်ပြုထားခြင်း ၊ တရားမျှတသည့် ရည်ရွယ်ချက်ဖြစ်ခြင်း၊ အမှန်တကယ်လိုအပ်၍ အချိုးအစားမျှတခြင်း ဆိုသည်အချက်များနှင့် ကိုက်ညီခြင်း မရှိပါက တရားမျှတမှုမရှိကြောင်း ဖော်ပြထားသည်⁶⁸ ။

၂၀၁၅ နှင့် ၂၀၁၈ ခုနှစ်များတွင် လူ့အခွင့်အရေးကောင်စီ အထူးကိုယ်စားလှယ်က အသုံးပြုသူအားဖော်ထုတ်ခြင်းနှင့် မဖြစ်မနေ SIM ကတ်မှတ်ပုံတင်ခြင်းတို့သည် ‘ဒစ်ဂျစ်တယ် ဆက်သွယ်ရေး နှင့် အွန်လိုင်းဝန်ဆောင်မှုများကို ချိတ်ဆက်အသုံးပြုမှု’ နှင့် ‘အွန်လိုင်းပေါ်တွင် အမည်မသိ သုံးစွဲပိုင်ခွင့်အား အကာအကွယ်ပြုထားခြင်း’ကို ခြိမ်းခြောက်ခြင်းဖြစ်ကြောင်း မှတ်ချက်ပြုခဲ့သည်⁶⁹ ။ ၂၀၁၆ ခုနှစ်တွင် ကုလသမဂ္ဂလူ့အခွင့်အရေးကောင်စီက နိုင်ငံများသည် ‘လူသားများအနေဖြင့် အင်တာနက်ပေါ်၌ ၎င်းတို့၏ အခွင့်အရေးများ ကျင့်သုံးခြင်းကို ပံ့ပိုးပေးခြင်း ၊

⁶⁵ ARTICLE 19, ‘Myanmar: Restriction on expression in communicable diseases bill would undermine COVID-19 response’, *Myanmar Times*, 12 May 2020, available at: <https://www.article19.org/resources/myanmar-restriction-on-expression-in-communicable-diseases-bill-would-undermine-covid-19-response/>.

⁶⁶ Thompson Chau, ‘Millions in Myanmar risk having mobile phones cut off after SIM registration deadline’, 29 April 2020, available at: <https://www.mmtimes.com/news/millions-myanmar-risk-having-mobile-phones-cut-after-sim-registration-deadline.html>.

⁶⁷ Telenor, ‘Open letter to everyone disconnected on 30 June’, 1 July 2020, available at: <https://www.telenor.com.mm/en/article/open-letter-everyone-disconnected-30-june>.

⁶⁸ UN Special Rapporteur on Freedom of Opinion and Expression, OSCE Representative on Freedom of the Media, OAS Special Rapporteur on Freedom of Expression and ACHPR Special Rapporteur on Freedom of Expression and Access to Information, ‘Joint declaration on freedom of expression and the Internet’, 1 June 2011, available at: <https://www.osce.org/fom/78309>.

⁶⁹ Human Rights Council Resolution A/HRC/29/32, 22 May 2015; Human Rights Council Resolution A/HRC/38/35, 13 July 2018.

အကာအကွယ်ပေးခြင်း ပြုရန် တာဝန်ရှိသည်’ ဟု အတည်ပြုခဲ့သည်⁷⁰။ အထက်တွင် ပြဆိုခဲ့သည့်အတိုင်း COVID-19 ကူးစက်မြန်ကပ်ရောဂါကို တားဆီးကာကွယ်ရန် အွန်လိုင်းပေါ်၌ သတင်းအချက်အလက် ဖြန့်ဖြူးခြင်းသည် အလွန်အရေးကြီးသည့်အပြင် SIM ကတ်မှတ်ပုံတင်ခြင်းသည် လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့် အတွက် သော်လည်းကောင်း ၊ COVID-19 ကိုထိရောက်စွာ ကာကွယ်တားဆီးရေးအတွက် သော်လည်းကောင်း အတားအဆီး ဖြစ်စေပါသည်။

အရေးပေါ်တားမြစ်ချက်များ

ကမ္ဘာ့အနှံ့မှ နိုင်ငံများစွာနည်းတူ COVID-19 ကမ္ဘာ့ကပ်ရောဂါ စတင်ဖြစ်ပွားလာသည့်အချိန်တွင် မြန်မာနိုင်ငံသည်လည်း ဗိုင်းရပ်စ် ကူးစက်ပြန့်ပွားမှုကို တားဆီးကာကွယ်ရန် အရေးပေါ် တားဆီးကန့်သတ်မှုများ ချမှတ်ဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။ မတ်လ ၂၉ ရက် ၊ ၂၀၂၀ ခုနှစ်တွင် မြန်မာနိုင်ငံသည် ၁၉၉၅ ခုနှစ် ကူးစက်ရောဂါများ ကာကွယ်နှိမ်နင်းရေးဥပဒေ ကိုပြင်ဆင်ခြင်း နှင့် ၂၀၁၃ ခုနှစ် သဘာဝဘေးအန္တရာယ်ဆိုင်ရာ စီမံခန့်ခွဲမှု ဥပဒေတို့အရ COVID-19 ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ် ကူးစက်ရောဂါကို ကာကွယ်၊ ထိန်းချုပ် ၊ ကုသနိုင်ရန် အရှိန်မြှင့်လုပ်ဆောင်နေကြောင်း ကြေညာခဲ့သည်⁷¹။ ဧပြီလ ၁၆ ရက် ၊ ၂၀၂၀ ခုနှစ်တွင် ကျန်းမာရေးနှင့် အားကစားဝန်ကြီးဌာန သည် ကူးစက်ရောဂါများ ကာကွယ်နှိမ်နင်းရေးဥပဒေ ၊ ပုဒ်မ - ၂၁ (ခ) အရ အမိန့်ညွှန်ကြားစာအမှတ် ၃၇/၂၀၂၀ ကိုထုတ်ပြန်ခဲ့သည်။ အဆိုပါ အမိန့်တွင် သီးခြားကိစ္စရပ်များ ၊ ကျန်းမာရေး နှင့် နာရေးကဲ့သို့သော ကိစ္စရပ်များမှအပ လူငါးဦး ပို၍ စုဝေးခြင်းမပြုရဟု ပါရှိသည် ⁷² ။ မြန်မာနိုင်ငံအစိုးရသည် ကယ်ဆယ်ရေးလေယာဉ်များ မှအပ နိုင်ငံတကာ လေယာဉ်ခရီးစဉ်များ ဖျက်သိမ်းခြင်း ၊ ပြည်တွင်းခရီးသွားများအနေဖြင့် မိမိရပ်ကွက်အုပ်ချုပ်ရေးမှူး၏ ထောက်ခံစာ ယူဆောင်ရခြင်း စသည်တို့ကို ဆောင်ရွက်ခဲ့သည် ⁷³ ။ ယခင် လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များ အသုံးပြုခဲ့ပြီး စောင့်ကြည့် ထိန်းကျောင်းနိုင်ခြင်း မရှိခဲ့သည့် ရာဇဝတ်ကျင့်ထုံးဥပဒေ ပုဒ်မ - ၁၄၄ အရ ညမထွက်ရအမိန့် ထုတ်ပြန်ခြင်း တို့ကို ပြုလုပ်ခဲ့သည်⁷⁴။ ကူးစက်ရောဂါများ ကာကွယ်နှိမ်နင်းရေးဥပဒေအရ ထုတ်ပြန်သည့် အမိန့် များကို လိုက်နာခြင်းမရှိလျှင် အများဆုံး ထောင်ဒဏ် ခြောက်လ နှင့် ငွေဒဏ် ၅၀၀၀၀ ကျပ်ချမှတ်နိုင်သည်။ သဘာဝဘေးအန္တရာယ်ဆိုင်ရာ စီမံခန့်ခွဲမှု ဥပဒေအရ ထုတ်ပြန်သည့် ညွှန်ကြားချက်များကို လိုက်နာရန် ပျက်ကွက်ပါက တစ်နှစ်အထိ ထောင်ဒဏ်နှင့် ငွေဒဏ်များ ချမှတ်နိုင်သည်⁷⁵။

⁷⁰ Human Rights Council Resolution A/HRC/32/13, 18 July 2016.
⁷¹ Ministry of Social Welfare, Relief and Resettlement, 'Announcement on laws to be abided by people in time of COVID-19 crisis' 29 March 2020, available at: <https://www.globalnewlightofmyanmar.com/announcement-on-laws-to-be-abided-by-people-in-time-of-covid-19-crisis/>.
⁷² Republic of the Union of Myanmar Ministry of Health and Sports , Order No 37/2020, 9th Waning 1381 ME (16 April 2020), available at: <https://www.globalnewlightofmyanmar.com/republic-of-the-union-of-myanmar-ministry-of-health-and-sports/>.
⁷³ Zeyar Hein, 'Recommendation letters required for domestic travel in Myanmar', *Myanmar Times*, 16 June 2020, available at: <https://www.mmtimes.com/news/recommendation-letters-required-domestic-travel-myanmar.html>.
⁷⁴ Human Rights Watch, 'Myanmar: Hundreds Jailed for Covid-19 Violations', 28 May 2020, available at: <https://www.hrw.org/news/2020/05/28/myanmar-hundreds-jailed-covid-19-violations>.
⁷⁵ သဘာဝဘေးအန္တရာယ်ဆိုင်ရာ စီမံခန့်ခွဲမှု ဥပဒေ ၊ ပြည်ထောင်စုလွှတ်တော် ဥပဒေအမှတ် - ၂၁/၂၀၁၃ ၊ ၂၀၁၃၊ ပုဒ်မ - ၃၀(က)။

အထက်ပါ အရေးပေါ်တားမြစ်ချက်များအနက် အချို့မှာ ကျိုးကြောင်းဆီလျော်သည့် တားမြစ်ချက်များဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် အချို့သော တားမြစ်ချက်များမှာ မြန်မာနိုင်ငံအစိုးရအနေဖြင့် ပြင်းထန်လွန်းသည်။ ဥပမာ သဘာဝဘေးအန္တရာယ်ဆိုင်ရာ စီမံခန့်ခွဲမှု ဥပဒေအရ အများပြည်သူ ထိတ်လန့်စိုးရိမ်စေရန် ရည်ရွယ်ချက်ဖြင့် မှားယွင်းသော သတင်းအချက်အလက်များ ဖြန့်ဖြူးပါက ထောင်ဒဏ် တစ်နှစ်အထိ ချမှတ်နိုင်သည်⁷⁶ ။ မြန်မာနိုင်ငံတွင်းရှိ လူနည်းစုလူမျိုးစုများနှင့် ဘာသာရေးအစုအဖွဲ့များအပေါ် အရေးပေါ်တားမြစ်ချက်များကို မညီမျှစွာ အကောင်အထည်ဖော်နေသည်ဟု စိုးရိမ်ပူပန်မှုများ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုနေကြသည်။

ပြည်သူ့ကျန်းမာရေး အတွက် လိုအပ်ပါက အရေးပေါ် အခွင့်အာဏာသုံးစွဲနိုင်သော်လည်း ကုလသမဂ္ဂ လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ မဟာမင်းကြီးရုံးက COVID-19 နှင့် စပ်လျဉ်း၍ မည်သည့် အရေးပေါ် အာဏာသုံးစွဲမှုများကိုမဆို နိုင်ငံတကာ လူ့အခွင့်အရေး ဥပဒေများနှင့် အညီသာ သုံးစွဲသင့်သည် ဟုထုတ်ပြန်ခဲ့သည်⁷⁷။

ARTICLE 19 အနေဖြင့် COVID-19 နှင့်စပ်လျဉ်း၍ အရေးပေါ် အာဏာသုံးစွဲရန် ကြိုတွေ့လာပါက လုပ်ဆောင်မှုများသည် -

- **ခွဲခြားဆက်ဆံမှု မရှိစေရ** - မည်သည့် လူအုပ်စုကိုမဆို ခွဲခြားဆက်ဆံသည့် သဘောဖြင့် နိုင်ငံတွင်းသို့ ဝင်ရောက်ခွင့်ကို ငြင်းပယ်ခြင်း သို့မဟုတ် ဖမ်းဆီးထိန်းသိမ်းခြင်းတို့ကို ပြုလုပ်နိုင်ခြင်း မရှိစေရန် အရေးပေါ် ဥပဒေများတွင် ခွဲခြားဆက်ဆံခြင်းမပြုသော ဝါကျအရေးအသားများ ထည့်သွင်းသင့်သည်။
- **လွှတ်တော်က စောင့်ကြည့်ထိန်းကျောင်းနိုင်ခြင်း ရှိရမည်** - အစိုးရများက အရေးပေါ် တားမြစ်ချက်များကို ရေးဆွဲပြဋ္ဌာန်းသည်ဖြစ်ရာ လွှတ်တော်အနေဖြင့် အဆိုပါ ပြဋ္ဌာန်းချက်များသည် အမှန်တကယ်လိုအပ်မှု ရှိမရှိ ပုံမှန် သုံးသပ်ခြင်းပြုသင့်သည်။ အရေးပေါ် အခြေအနေများဖြစ်ပေါ်လာပါက အုပ်ချုပ်ရေးအာဏာကို ခြွင်းချက်မရှိ သုံးစွဲရန် ကြိုးပမ်းမှုအားကောင်းလာတတ်ပြီး ထိုသို့ ပြုလုပ်ရန် လိုအပ်မှု မှန်ကန်ကြောင်းကိုလည်း ကောင်းစွာ အကြောင်းပြပေးလိမ့်မည်။ သို့သော် ယင်းသို့လုပ်ဆောင်မှုများကို တရားဥပဒေစိုးမိုးရေး နှင့် လွှတ်တော်က စောင့်ကြည့် ထိန်းကျောင်းခြင်းတို့ ပြုလုပ်ရပေမည်။
- **အာဏာတည်သည့် အချိန်ကာလသတ်မှတ်ဖော်ပြချက်များ ထည့်သွင်းထားခြင်း** - အရေးပေါ် အာဏာသုံးစွဲမှုသည် အချိန်အတိုင်းအတာတစ်ခုအတွင်းသာဖြစ်ပြီး အမြဲတမ်း သို့မဟုတ် လုပ်ရိုးလုပ်စဉ်အဖြစ် ဆက်လက် လုပ်ဆောင်သွားခြင်းမျိုး မဖြစ်စေရန် အချိန်ကာလ သတ်မှတ်ချက်ကို တင်းကျပ်စွာ ထားရှိရန် အရေးကြီးသည်။ ဤသို့ ဆိုရာတွင် ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ် ကပ်ရောဂါဆိုင်ရာ အရေးပေါ် တားမြစ်ချက် ဥပဒေများ ပြဋ္ဌာန်းသည့်အခါ မည်သည့်အချိန်ကာလအထိသာ အကျိုးဝင်သည် ဆိုသည့် ဖော်ပြချက်များထည့်သွင်းထားသင့်သည်⁷⁸ ။

⁷⁶ သဘာဝဘေးအန္တရာယ်ဆိုင်ရာ စီမံခန့်ခွဲမှု ဥပဒေ ၊ ပြည်ထောင်စုလွှတ်တော် ဥပဒေအမှတ် - ၂၁/၂၀၁၃ ၊ ၂၀၁၃ ၊ အပိုဒ် - ၂၇။

⁷⁷ UN Office of the High Commissioner for Human Rights, 'COVID-19 guidance', <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/COVID19Guidance.aspx>.

⁷⁸ ARTICLE 19, 'Coronavirus: Emergency powers must be kept in check', 20 March 2020, available at: <https://www.article19.org/resources/covid-19-emergency-powers-must-be-kept-in-check/>.

သို့ရာတွင် ကပ်ရောဂါနှင့်စပ်လျဉ်းသော မြန်မာနိုင်ငံ၏ အရေးပေါ် တားမြစ်ချက်များအားလုံးသည် နိုင်ငံတကာ လူ့အခွင့်အရေး ဥပဒေများနှင့် ကိုက်ညီနေသည် မဟုတ်ပေ။ တားမြစ်ချက်များတွင် အချိန်အတိုင်းအတာ သတ်မှတ်ချက်ပါဝင်သော်လည်း ထပ်ခါတလဲလဲ အချိန်တိုးနေခဲ့ပြီး လွှတ်တော်က စောင့်ကြည့် ထိန်းကျောင်း နိုင်မှု မရှိခြင်းကြောင့် တရားလက်လွတ်ပြုမှုများ ဖြစ်ပေါ်လာနိုင်ကြောင်း စိုးရိမ်ပူပန်ကြသည်။ ထို့အပြင် ရရှိခဲ့သည့် အစီရင်ခံစာများအရ အဆိုပါ တားမြစ်ချက်များကို ခွဲခြားဆက်ဆံသည့် သဘောဖြင့် ကျင့်သုံးမှုများ ရှိနေခဲ့ကြောင်း တွေ့ရှိရသည့်အတွက် ကာလရှည်ကြာ အမြစ်တွယ်နေသည့် လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ စိန်ခေါ်မှုများကို ပိုမိုဆိုးရွားစေနိုင်သည်။ အရေးကြီးသည့်အချက်မှာ အရေးပေါ် တားမြစ်ချက်များကို စည်းကြပ်ရာတွင် ထောင်ဒဏ်အပြစ်ပေးမှုကို ကျင့်သုံးခြင်းကြောင့် ကျန်းမာရေးဆိုင်ရာ ထိခိုက်နိုင်ခြေများ ပေါ်ပေါက်လာနိုင်သည်⁷⁹ ။

ဧပြီလ ၂၀၂၀ ခုနှစ်တွင် ပြစ်ဒဏ်ကျခံနေသူ အကျဉ်းသား ၂၅၀၀၀ ခန့်ကို လွတ်ငြိမ်းချမ်းသာခွင့်ပေးခဲ့ကာ အဆိုပါအရေအတွက်သည် စုစုပေါင်းထောင်ကျအကျဉ်းသား အရေအတွက်၏ လေးပုံတစ်ပုံနီးပါးဖြစ်သည်⁸⁰။ သို့သော် အစိုးရ၏ COVID-19 ဆိုင်ရာ တားမြစ်ချက်များကြောင့် အကျဉ်းကျသူ ရာပေါင်းများစွာရှိနေသည့်အတွက် အဆိုပါ တားမြစ်ချက်များသည် COVID-19 ကပ်ရောဂါကို တားဆီးကာကွယ်ခြင်းထက် ကူးစက်မှုကို ပိုမိုတိုးမြှင့်စေနိုင်ကြောင်း လူ့အခွင့်အရေးအဖွဲ့များက ဝေဖန်ခဲ့ကြသည်။ ။ ဇွန်လတွင် COVID-19 ဆိုင်ရာ တားမြစ်ချက်များကို ဖောက်ဖျက်သောကြောင့် အရေးယူခံရသူဦးရေ ၈၀၀၀ ကျော်ခန့်ရှိကြောင်း အစိုးရက ထုတ်ပြန်ခဲ့သည်⁸¹။

ဖမ်းဆီးမှုများမှာ တရားမျှတမှုမရှိပဲ ခွဲခြားဆက်ဆံမှုရှိနေသည်ဟုလည်း ဝေဖန်ကြသည်။ ၂၀၂၀ ခုနှစ် မေလတွင် ဘုရားရှိခိုးကျောင်း၌ စုပေါင်းဝတ်ပြုပွဲ ကျင်းပခဲ့သောကြောင့် လူပေါင်း ၈၀ ရောဂါပိုးကူးစက်ခံရသည့်အတွက် ခရိယာန် တရားဟောဆရာနစ်ဦးကို ဖမ်းဆီးအရေးယူခဲ့သည်⁸² ။ အဆိုပါလတွင်ပင် အစ္စလာမ်ဘာသာဝင် ၁၂ ယောက်ကို စုပေါင်းဝတ်ပြုခဲ့သည့်အတွက် သဘာဝဘေးအန္တရာယ်ဆိုင်ရာ စီမံခန့်ခွဲမှု ဥပဒေ ပုဒ်မ - ၃၀ (က) အရ ထောင်ဒဏ် သုံးလစီ ချမှတ်ခဲ့သည်⁸³။ ယင်း တားမြစ်ကာလတွင် လူ့အခွင့်အရေးများစွာ တက်ရောက်ခဲ့သည့် ဗုဒ္ဓဘာသာ ဘာသာရေး ပွဲတော်တစ်ခုကို တက်ရောက်ခဲ့ သော ရန်ကုန်တိုင်း ဝန်ကြီးချုပ် ဦးဖြိုးမင်းသိန်းကို အရေးယူခဲ့ခြင်း မရှိကြောင်း

⁷⁹ ပြစ်ဒဏ်များမှာ ဒဏ်ငွေ ၅၀၀၀ ကျပ်မှ ထောင်ဒဏ် ၉ လအထိပါဝင်သည် ၊ ဒေါက်တာနွဲ့ကေခိုင် - တစ်ပူပေါ်နှစ်ပူဆင့်ခဲ့သော မြန်မာ့ အောက်ခြေ လူတန်းစားများ၊ ၆ ဇူလိုင် ၂၀၂၀ ၊ tni.org/en/article/hitting-where-it-hurts-impacts-of-covid-19-measures-on-myanmar-poor.

⁸⁰ မြန်မာနိုင်ငံသည် ပုံမှန်အားဖြင့် ဧပြီလ သင်္ကြန်ကာလတွင် နိုင်ငံရေးအကျဉ်းသားများအား လွတ်ငြိမ်းချမ်းသာခွင့် ပေးလေ့ရှိသည်။ 'Myanmar to free almost 25,000 prisoners in largest amnesty in years', *Reuters*, 16 April 2020, available at: <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-myanmar-prisoners/myanmar-to-free-almost-25000-prisoners-in-largest-amnesty-in-years-idUSKBN21Z0FR>.

⁸¹ San Yamin Aung, 'Over 8,000 Citizens Prosecuted in Myanmar for COVID-19 Breaches', *Irrawaddy*, 19 June 2020, available at: <https://www.irrawaddy.com/news/burma/8000-citizens-prosecuted-myanmar-covid-19-breaches.html>.

⁸² Zaw Zaw Htwe, Pastors Arrested for Holding Gatherings Amid Myanmar's COVID-19 Restrictions, *Irrawaddy*, 20 May 2020, available at: <https://www.irrawaddy.com/specials/myanmar-covid-19/pastors-arrested-holding-gatherings-amid-myanmars-covid-19-restrictions.html>.

⁸³ Zarni Mann, 'Myanmar Muslims Jailed For COVID-19 Rules Breach', *Irrawaddy*, 9 May 2020, available at: <https://www.irrawaddy.com/news/burma/myanmar-muslims-jailed-covid-19-rules-breach.html>.

တွေ့ရသည့်အတွက် အရေးပေါ်တားမြစ်ချက်များသည် ဘာသာရေး လူနည်းစုများကိုသာ ဦးတည်၍ ခွဲခြား အရေးယူနေကြောင်း ဝေဖန်မှုများ မြင့်တက်လာခဲ့သည်⁸⁴။ ဇွန်လတွင် ရန်ကုန်တိုင်းဒေသကြီး လွှတ်တော်မှ ကိုယ်စားလှယ်များစွာက ဝန်ကြီးချုပ် ဦးဖြိုးမင်းသိန်းကို တားမြစ်ချက်များ ဖောက်ဖျက်မှုအပါအဝင် အခြားသော ဥပဒေကျော်လွန် ပြုမူမှုများကြောင့် အရေးယူပေးရန် အဆိုတင်သွင်းခဲ့ကြသည်⁸⁵။

COVID-19 နှင့်စပ်လျဉ်းသော တားမြစ်ချက်များကို ရိုဟင်ဂျာများအပေါ် ဦးတည်၍ ပြင်းထန်သော ပြစ်ဒဏ်များ ချမှတ်နေမှုများရှိကြောင်း အစီရင်ခံစာများ တွေ့ရှိရသည်။ Human Rights Watch က ရခိုင်ပြည်နယ်တွင်းရှိ နေရပ်စွန့်ခွာ ဒုက္ခသည်စခန်းများတွင် နေထိုင်နေကြသော ရိုဟင်ဂျာများကို နှာခေါင်းစည်း မဝတ်ဆင်ခြင်းအတွက် ပြင်းထန်သော အရေးယူမှုများ ဆောင်ရွက်သော်လည်း နှာခေါင်းစည်းများ ပံ့ပိုးပေးခြင်း မရှိကြောင်း တွေ့ရှိခဲ့သည်။ ၎င်းတို့ကပင် ရိုဟင်ဂျာများအား စစ်ဆေးရေးဂိတ်များတွင် လာဘ်ငွေတောင်းခံခြင်း၊ နှောက်ယှက်ခြင်း၊ ဒဏ်ငွေရိုက်ခြင်းနှင့် ကိုယ်ထိလက်ရောက် ပြစ်ဒဏ်ပေးမှုများ ရှိကြောင်း အစီရင်ခံခဲ့ကြသည်။ ရိုဟင်ဂျာများအား အကယ်၍ ဗိုင်းရပ်စ်ပိုး ကူးစက်ခြင်း ခံရပါက စစ်တွေဆေးရုံတွင် ဆေးကုသပေးမည် မဟုတ်ကြောင်း ပြောဆိုမှုများရှိသည်⁸⁶။

ကမ္ဘာတစ်ဝှမ်းရှိ နိုင်ငံများတွင် ဗိုင်းရပ်စ်ပိုး ကူးစက်မှု နှေးကွေးလျော့ကျစေရန် ပိတ်ဆို့တားမြစ်ချက်များ ထုတ်ပြန်ခြင်းနှင့် အပြင်မထွက်ရ အမိန့်များ ထုတ်ပြန်ခြင်း တို့ပြုလုပ်ကြသည်။ သို့ရာတွင် ထောင်ဒဏ်အပြစ်ပေးခြင်းကို အားပြုခြင်းသည် ရောဂါကူးစက်မှု လျော့ကျစေလိုသည့် ရည်ရွယ်ချက်ကို ပြည့်ဝစေခြင်း မရှိသည့်အပြင် ခွဲခြားဆက်ဆံ အရေးယူမှုများက လူ့အခွင့်အရေး ချိုးဖောက်မှုများကိုဖြစ်ပေါ်စေသည်။ မြန်မာအာဏာပိုင်များအနေဖြင့် COVID-19 ဆိုင်ရာ တားမြစ်ချက်များ ထုတ်ပြန်ရာတွင် သက်ညှာသည့် အရေးယူမှုနည်းလမ်းများ ထည့်သွင်းစဉ်းစားသင့်ပါသည်။ ထိုမျှသာမက ထုတ်ပြန်သည့် အမိန့်များသည် အချိန်ကာလ သတ်မှတ်ချက် ရှိရမည့်အပြင် အရေးပေါ်တားမြစ်ချက်များအား စောင့်ကြည့် ထိန်းကျောင်းမှု ရှိသင့်သည်။

အကြံပြုချက်များ

ယခုအချိန်အထိ မြန်မာနိုင်ငံ၏ COVID-19 ဆိုင်ရာ တုန့်ပြန်ဆောင်ရွက်မှုများမှာ ရောဂါကူးစက်မှုကို ထိန်းချုပ်ထား နိုင်သော်လည်း ကပ်ရောဂါကာလအတွင်း မြန်မာနိုင်ငံအစိုးရသည် လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကို

⁸⁴ Kyaw Phyo Tha, 'Apparently, Myanmar Govt's COVID-19 Rules Don't Apply to Yangon Chief Minister', *Irrawaddy*, 27 May 2020, available at: <https://www.irrawaddy.com/opinion/commentary/apparently-myanmar-govts-covid-19-rules-dont-apply-yangon-chief-minister.html>; Min Wathan, 'Yangon officials criticised over pagoda festival', 27 May 2020, *Myanmar Times*, available at: <https://www.mmtimes.com/news/yangon-officials-criticised-over-pagoda-festival.html>.

⁸⁵Min Wathan, 'Legislators want to impeach Yangon chief minister', 8 June 2020, *Myanmar Times*, available at: <https://www.mmtimes.com/news/legislators-want-impeach-yangon-chief-minister.html>.

⁸⁶ Nadia Hardman and Param-Preet Singh, 'Pandemic Adds New Threat for Rohingyas in Myanmar', available at: <https://www.hrw.org/news/2020/05/29/pandemic-adds-new-threat-rohingyas-myanmar>.

ထိခိုက်စေမှုများ ဆက်လက်လုပ်ဆောင်နေဆဲဖြစ်သည်။ ယင်းတို့တွင် မလိုအပ်ပဲ ပြည်သူများအတွက် နေရာကျဉ်းမြောင်းစေနိုင်သည့် ဥပဒေများနှင့် တားမြစ်ကန့်သတ်နည်းလမ်းများ ရှိသည်။ မြန်မာနိုင်ငံအနေဖြင့် COVID-19 ရောဂါကူးစက်မှုကို တိုက်ဖျက်ရန် ဆက်လက်လုပ်ဆောင်နေသကဲ့သို့ လူ့အခွင့်အရေးကို လေးစားတန်ဖိုးထားသည့် နည်းလမ်းများအဖြစ် ပြုပြင်သင့်သည်။ အထူးသဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံတော် အစိုးရသည် -

- သတင်းထောက်များ၊ လူ့အခွင့်အရေး ကာကွယ်စောင့်ရှောက်သူများနှင့် အခြားသူများကို COVID-19 နှင့် ဆက်စပ်အကြောင်းအရာများအား ထုတ်ဖော်ပြောဆိုမှုအပါအဝင် ၎င်းတို့၏ လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကို ကျင့်သုံးမှုကြောင့် တရားစွဲဆိုထားခြင်းများအား ပယ်ဖျက်ရန်
- လူ့အခွင့်အရေးကောင်စီ ဆုံးဖြတ်ချက် ၁၆/၁၈ နှင့် Rabat Plan of Action အပါအဝင် နိုင်ငံတကာ လူ့အခွင့်အရေး စံချိန်စံညွှန်းများ ၊ အကောင်းဆုံးအလေ့အကျင့်များနှင့်အညီ အမုန်းစကားနှင့် သဘောထားမကြီးမှုများအား တိုက်ဖျက်ရန် နိုင်ငံတော်အဆင့် လုပ်ငန်းစီမံချက်ရေးဆွဲ အကောင်အထည်ဖော်ရန်၊
- အဆိုပြုထားသည့် အမုန်းစကားများ တားဆီးကာကွယ်ရေးဥပဒေ ပြဋ္ဌာန်းခြင်းကို ဆိုင်းငံ့ထားရန်၊
- အောက်ပါတို့အပါအဝင် ကပ်ရောဂါဆိုင်ရာ သတင်းအချက်အလက်များအား ထုတ်ပြန်ခြင်းကို တင်ကြိုထုတ်ပြန်ခြင်းများ ပြုလုပ်သင့်သည် -
  - ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ် ကူးစက်မှုဖြစ်ရပ်များ၊ သေဆုံးမှုများ၊ စစ်ဆေးမှုများ၊ ပြင်ဆင်ထားရှိမှုများ ၊ ဆေးဝါးစမ်းသပ်မှုများနှင့် အရေးပေါ်စီမံချက်များ ဆိုင်ရာ ပြည်သူ့ကျန်းမာရေး သတင်းအချက်အလက်များ၊
  - စာချုပ်များ၊ ထောက်ပံ့ငွေများ၊ ကြွေးမြီများ၊ ကုမ္ပဏီများအား ထောက်ပံ့မှုများနှင့် အခြားသော ငွေကြေးသုံးစွဲမှု အားလုံး၏ အသေးစိတ် အချက်အလက်များ၊
  - ကော်မတီအားလုံးရှိ အဖွဲ့ဝင်များ၏ အမည် နှင့် သိပ္ပံပညာရပ်ဆိုင်ရာ၊ စီးပွားရေးဆိုင်ရာ သို့မဟုတ် အခြားသော ပြည်သူ့အဖွဲ့အစည်းများအား အကြံပြုပေးနိုင်သည့် အရည်အချင်းများပါဝင်သည့် ကိုယ်ရေးအကျဉ်း ၊
  - ကပ်ရောဂါနှင့် ပတ်သက်၍ အစိုးရအား ပံ့ပိုးကူညီပေးခြင်းဆိုင်ရာ အစည်းအဝေးအားလုံး၊ လုပ်ငန်းဆိုင်ရာ စာရွက်စာတမ်းများ နှင့် အကြံပြုချက်များ အားလုံး၏ မိတ္တူများ ၊
  - အုပ်ချုပ်ရေး၊ လူ့အခွင့်အရေးနှင့် တရားဥပဒေစိုးမိုးရေး ဆိုင်ရာ အချက်အလက်များ။
- ကူးစက်ရောဂါများ ကာကွယ်နှိမ်နင်းရေးဥပဒေကို ပြင်ဆင်သည့် ဥပဒေကြမ်းပါ ပုဒ်မ - ၂၀ အားဖယ်ရှားရန်၊
- နိုင်ငံတကာ စံချိန်စံညွှန်းများနှင့်အညီ သတင်းအချက်အလက် သိရှိပိုင်ခွင့်ဥပဒေကို ပြဋ္ဌာန်းရန်၊
- တိတ်တဆိတ်အသိပေးတိုင်ကြားသူ (whistleblower) အား အကာအကွယ်ပေးသည့် ဥပဒေကို ပြဋ္ဌာန်းရန်၊
- ရခိုင်ပြည်နယ်နှင့် ချင်းပြည်နယ်တို့တွင် အင်တာနက် ကန့်သတ်ထားမှုအားလုံးကို အဆုံးသတ်ရန်နှင့် ဆက်သွယ်ရေးဥပဒေ ပုဒ်မ - ၇၇ ကို ပယ်ဖျက်ရန်၊
- တိုင်းရင်းသား သတင်းမီဒီယာ ဝတ်ဆိုင်များအား တားဆီးပိတ်ပင်ထားခြင်းအား ရပ်တန့်ရန်၊
- SIM ကတ်မှတ်ပုံတင်ရန် သတ်မှတ်ချက်အား ပယ်ဖျက်ရန်၊
- အရေးပေါ်ကိစ္စရပ်များအတွက် တားမြစ်ချက်များထုတ်ပြန်ရာ၌ လွတ်တော်က စောင့်ကြည့် ထိန်းကျောင်းရန်၊
- အရေးပေါ်တားမြစ်ချက်များချမှတ်ရာတွင် ခွဲခြားဆက်ဆံမှု မရှိစေရန် နှင့် တားမြစ်ချက်များကို စည်းကြပ်ရာ၌ ဖမ်းဆီးထိန်းသိမ်းမှုများအား ပြန်လည်သုံးသပ်ရန်၊